

TÜRKİYE TÜRKÇESİ AĞIZLARINDA BAĞLAÇLAR

Serdar YAVUZ*

ÖZET

Görevdeş ya da anlamca birbiriyle ilgili kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri birbirine bağlayan ve şekil ve anlam bakımından ilişki kuran dil birliklerinin birlikte kullanılmasını sağlayan gramer yapısına bağlaç denmektedir. Dolayısıyla bağlaç öbekleri hem yazılı hem de sözlü anlatımda metnin oluşumuna katkı sağlayan önemli bir ögedir. Bu yüzden bağlacın bulunduğu yerde mutlaka kendisinden önce veya sonra bir yargı bütünlüğünün bulunması gerekmektedir.

Çalışmada; Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde bulunan köy, kasaba, ilçe, il ve bölge merkezlerinde derlenen metinler ve bu metinlerdeki bağlayıcılık özelliği olan dil birlikleri inceleme konusu olmuştur. Türkiye Türkçesi ağızları üzerine yazılmış kitap, makale-bildiri metinlerinden oluşan toplam 152 çalışma taramıştır. Bu tarama neticesinde elde edilen sonuç oldukça şaşırtıcıdır. Zira ölümlü Türkçeye kaynaklık eden Türkiye Türkçesi ağızlarında 734 adet bağlac tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Türkçesi ağızları, bağlac, bağlayıcı, düşünsel bağlayıcılık.

CONJUNCTIONS IN THE DIALECTS OF TURKEY TURKISH

ABSTRACT

We call the gramer structure which connect words that are peer and related to each other, word groups and sentences and which relates a coherence in terms of shape and meaning as conjunction. Therefore conjunction groups are important elements which contribute to formation of text in both oral and written expression. Thus there has to be a conclusion integrity in the place of a conjunction before and after it

In our study; texts which are compiled from the centers of village, town, county, province and region in Turkey Republic and language groups which has the feature of binding in these texts are the matter of research. In total 152 works which are formed of books and article-judgement texts written about dialects of Turkey Turkish. As a result of this scan, the result is quite surprising because 734 conjuctions are detected in dialects of Turkey Turkish which is the source of Turkish.

Keywords: Dialects of Turkey Turkish, Conjunction, Binder, Spiritual Bindingness.

1. Bağlaç Kavramı Hakkında

Bir dili bütün olarak kavrayabilmek için, öncelikle o dilin yapısını oluşturan parçaları ele alıp incelemek ve daha sonra parça bütün ilişkisi içerisinde bütünü anlamaya çalışmak gereklidir. Bağlaçlar görevli ve anlamlı kelimeler olduğu için parçadan bütüne gidişte önemli görevler üstlenir. Cünkü dil; kelime, kelime grupları ve cümlelerden meydana gelmektedir. Kelime, kelime

* Yrd. Doç. Dr., Adiyaman Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, E-posta: serdaryavuz23@hotmail.com

grubu ve cümleler metin oluşumundaki temel göstergelerdir. Bunların birbiriyle ilişkisi ise anlam ve anlatımın açık, net ve anlaşılır olmasını sağlar. İşte bu noktada metni oluşturan öğeleri birbirine bağlayan daha açık bir ifadeyle metnin ortaya çıkmasını sağlayan unsurların en önemli bağılaçlardır.

Bir dilin bağlaç sayısının çokluğu o dilin ifade yeteneğinin seviyesini ortaya koyması açısından oldukça önemlidir. Bağılaçların sınırlılığı ise çok sayıda kısa cümlelerle oluşturulmuş bir anlam ve ifade karmaşıklığı doğuracak, dilin akıcılığını önleyecektir. Bağılaçların etkin bir şekilde kullanımı ile, anlaşılması ve ifade edilmesi zor olan duygular ve düşünceler daha rahat bir şekilde dile getirilecektir. Bir dilin akıcılığını, bağlaçlarla sağlanmış cümlelerin çokluğu daha net ifade etmektedir. Bu da bir bakıma o dilin gelişmişlik seviyesini göstermektedir. “Bağılaçların metin içerisindeki sık kullanımı günümüz dilbilim araştırmalarında cümle üstü en büyük dil birimi olarak kabul edilen metnin en önemli yapı ve anlam örgüsüne teşkil etmektedir¹.”

Dilin yapısı içerisinde son derece önemli bir bölüme sahip olan bağlaçlara dil bilgisi kitaplarında daha çok edat başlığı altında hep bir alt başlık şeklinde yer verilmesi bizi bu konuda çalışma yapmaya yöneltmiştir. “*Bütün bunlardan sonra bağlaç nedir?*” sorusunu için bağlaç teriminin tanımlanması ve kapsamının belirlenmesi gerekecektir. Çünkü Türkiye Türkçesi gramerlerinde bağlaç terimiyle ve bağlacın kapsamıyla ilgili görüş ve anlayış farklılıklarını böyle bir belirlemeyi zorunlu hale getirmektedir.

2. Bağılaç Nedir?

Bu sorunun cevabını vermeden önce bağlacın bütün sözcük türleri içerisindeki yerini belirlemek daha doğru olacaktır. Jean Deny sözcük türlerini “ad, eylem ve ilgiç” olmak üzere üç grupta inceler. Bağılaçlara da ilgiçlerin içerisinde yer verir².

Kononov; detaylı bir sözcük türü ayırmayı veren gramercidir. Kononov'a göre Türkiye Türkçe- sindeki sözcükler biçim, sözdizimi ve anlam bakımından 11 bölüme ayrılmaktadır. Ad, sıfat, sayı sıfatı, adıl, eylem, belirteç, sonek, bağlaç, ilgeç, ünlem ve yansıtma sözcükler³.

Doğan Aksan yönetiminde çıkan *Sözcük Türleri* adlı eserde ise Jean Deny'den itibaren önemli gramerlerimizin yaptıkları sözcük tasnifleri verildikten sonra sözcük türleri sekiz başlık altında incelenmiş olup ilgeç hariç bütün sözcük türlerine Latince adlar verilmiştir. Eserde ad, sıfat, adıl, ilgeç, bağlaç, ünlem, eylem başlıklarıyla sözcük türleri sekiz başlıkta incelenmektedir⁴.

Zeynep Korkmaz da sözcük türlerinin sınıflandırılması ile ilgili kapsamlı bir değerlendirme yapmıştır. Korkmaz'a göre: “Kelimeler, sözdizimindeki yerleri ve işlevleri bakımından anlamlı kelimeler ve görevli kelimeler olmak üzere başlıca iki gruba ayrılmaktadır. *İsimler, isim grubuna girenler (sıfat, zarf, zamir) ve fiiller anlamlı kelimeleri meydana getirmektedir. Anlamlı kelimeler isim ve fiillerin dışında kalanlar ise (edat, bağlaç, ünlem) görevli kelimeleri oluşturmaktadır*⁵.”

Zeynep Korkmaz *Türkçe Grameri (Şekil Bilgisi)* adlı eserinde ise kelimeleri dört grupta incelemiştir. Bunlar; ad soylu olanlar (isim, sıfat, zamir, zarf), fiiller ve fil soylu olanlar,

¹ Tahsin Aktaş, “Metin Oluşumunda Bağılaçların Yeri”, *Türk Dili Dergisi*, C. 1994/1, S.505, s. 55

² Jean Deny, *Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)*, (Çev. :A. U. Elöve), Maarif Matbaası, İstanbul 1941, s. 955.

³ Doğan Aksan, *Sözcük Türleri I*, TDK Yay., Ankara 1983, s. 23.

⁴ Doğan Aksan, age, s. 24.

⁵ Zeynep Korkmaz, “Türkçede Edat Konusu ve Gramerlerimizde Bu Konu İle İlgili Sınıflandırma Sorunu”, *Hasan Eren Armağanı*, TDK Yay., Ankara 2000, s. 229.

görevli kelimeler (edatlar, bağlaçlar), görevli ve anlamlı kelimeler (ünlemler) şeklindeki kelimelerdir. Korkmaz bağlaçları görevli kelimeler sınıfında incelemiştir⁶.

Tahsin Banguoğlu, Anahatlarile Türk Grameri adlı eserinde kelimeleri mana bakımından sekiz bölümde incelemiştir (isim, sıfat, zamir, zarf, edat, rabit, nida, fiil) ve bağlaçları *rabit* başlığı altında vermiştir⁷.

Muharrem Ergin'e göre sözcükler, asıl ve yardımcı kelimeler olmak üzere iki grupta incelenebilir. *Ergin*, isim ve fiillere asıl kelimeler edatlara ise yardımcı kelimeler demiştir⁸.

Ahmet Cevat Emre kelimeleri anlam, yapılış ve dizim bakımından olmak üzere üç grupta incelemiştir ve bağlaçları dizim bakımından kelimeler bölümünde sınıflandırılmıştır. *Emre* bağlaçlar için; “Sözcükler ve cümleler arasındaki her türlü ilgi ve bağları işaretlemek için kullanılan dil araçlarına bağlaç denir⁹.“ tanımını yapar.

Oya Kaynak Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler adlı eserinde sözcük türlerini “sözlüksel-bağımlı biçimbirimler (fiiller), sözlüksel özgür biçimbirimler (ad, sıfat, belirteç), görevsel özgür biçimbirimler (yerdeş öncüller, ilgeçler, dereceleme öncüleri, yönverenler (bağlaçlar)”¹⁰ şeklinde incelemiştir.

Nurettin Demir ve Emine Yılmaz, Türk Dili El Kitabı'nda kelimeleri üçe ayırmış olup İsim soylu kelimeler, fil soylu kelimeler ve diğerleri, diyerek bağlaçları diğerleri başlığı altında vermişlerdir¹¹.

Metin Karaörs ise sözcükleri asıl kelimeler ve yardımcı kelimeler” olarak değerlendirir ve bağlaçları yardımcı kelimeler grubu adı altında inceler¹².

Ahmet Buran “Türkçede Kelimelerin Ekleşmesi ve Eklerin Kökeni” adlı makalesinde sözcük türlerini iki grupta inceler. *Buran*'a göre sözcükler asıl kelimeler ve yardımcı kelimeler olmak üzere iki grupta incelenir. *Buran*, bağlaçları yardımcı kelimeler grubunda değerlendirir¹³.

Göründüğü üzere sözcük türlerinin tasnifi konusunda bir birliktelik yoktur. Ancak yapılan değerlendirmelerin çoğu bağlaçlar edat kavramı ile birlikte görevli kelimeler sınıfında incelenmiştir. Türk gramerinde var olan edat bağlaç karışıklığı ise bundandır. Bağlaçların isim soylu kelimeler grubunda **anlamlı ve görevli** kelimeler içerisinde incelenmesi daha doğru olacaktır. Anlamlıdır çünkü; sözcükler ve cümleler arasında anlamsal ilişkiler kurar. Görevlidir çünkü; sözcükleri ve cümleleri bağlayıcılık fonksiyonu ile birbirine bağlar.

Bağlaç teriminin Türk dilindeki yeri birtakım karışıklıklara sebebiyet vermektedir. Bazı gramerciler bağlaçları edatlarla birlikte değerlendirmiştir ve edatlar konusu içerisinde bir alt başlık olarak vermiş bazıları ise bağlaçları müstakil bir sözcük türü olarak değerlendirmiştir.

J. Deny de bağlaçları müstakil bir sözcük türü olarak almamıştır. Bağlama görevindeki kelimeleri edatların içinde değerlendirmiştir ve bunları üçe ayırarak incelemiştir. Deny, edat başlığı

⁶ Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesinin Grameri (Şekil Bilgisi)*, TDK Yay., Ankara 2007 s.193-1191.

⁷ Tahsin Banguoğlu, *Anahatlarile Türk Grameri*, Dergah Yayınları, İstanbul 1940, s. 26.

⁸ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Boğaziçi Yay., İstanbul 1993, s. 329.

⁹ Ahmet Cevat Emre, *Türk Dilbilgisi*, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul 1945, s. 19.

¹⁰ Oya Kaynak, *Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler*, TDK Yay., Ankara 1979, s. 35-44.

¹¹ Nurettin Demir-Emine Yılmaz, *Türk Dili El Kitabı*, Grafiker Yay., Ankara 2003, s. 196-200.

¹² Metin Karaörs, *Türk Lehçelerinde Karşılaştırmalı Şekil ve Cümle Bilgisi (Cümle Tahilleri)*, Akçağ Yay., Ankara 2005, s. 436.

¹³ Ahmet Buran, “Türkçede Kelimelerin Ekleşmesi ve Eklerin Kökeni”, *3. Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı 1996*, TDK Yay., Ankara 1999, s. 209.

altında bağlaçlar ve ünlemeleri incelemiştir. Bağlaçların tam bir tanımını vermeyerek kullanım şekilleri üzerinde durmuştur¹⁴.

Edatlarla ilgili önemli bir eseri olan *Necmettin Hacieminoğlu* da bağlaçları edatlar içinde değerlendirip *bağlama edatları* başlığı altında incelemiştir¹⁵.

Muharrem Ergin bağlaç terimini kullanmayarak bağlaçların edatlar içinde ele alınması gerektiğini söyler ve *bağlama edati* terimini kullanır¹⁶.

Tuncer Gülensoy da bağlaçları edatlar başlığı altında inceleyip *Bağlama Edati* terimini kullanan gramerimerimidir. *Gülensoy*, *Türkçe El Kitabı*'nda edatları üçe ayırmışken (ünlem edatları, bağlama edatları, son çekim edatları) bağlaçları *bağlama edati* başlığı altında incelemiştir¹⁷.

Sezai Güneş Türk Dili ve Anlatım Bilgisi adlı eserinde bağlaçları edatlar başlığı altında *bağlama edatları* diye vermiştir. *Sezai Güneş* de *bağlama edatları* terimini kullanmıştır¹⁸.

Kemal Demiray Temel Dilbilgisi adlı eserinde bağlaçları tek bir yapı olarak ele almamış, kelime grupları içinde değerlendirmiştir¹⁹.

Tahsin Banguoğlu Ana Hatlarile Türk Grameri'nde bağlaçları *rabit* başlığı altında toplamıştır²⁰.

Banguoğlu, Türkçenin Grameri adlı eserinde bu kez bağlaçları bağımsız olarak incelemiştir ve *bağlam* terimini kullanmıştır²¹.

Kononov, ilgeçler ve bağlaçları ayrı başlıklar altında incelemiştir²².

Nurettin Demir Emine Yılmaz, Türk Dili El Kitabı'nda diğerleri başlığı altında bağlaçları inceler²³.

Mehmet Hengirmen, Türkçe Dilbilgisi adlı eserinde eş görevli sözcükleri söz öbeklerini ve cümleleri bağlayan terim için *bağlaç* kelimesini kullanmıştır²⁴.

Grönbech, Türkçenin Yapısı adlı eserinde bağlaçlar için *bağ* terimini kullanmış olup bu yapının Türkçeye yabancısı olduğunu belirtmiştir²⁵.

Tahir Nejat Gencan Dilbilgisi adlı eserinde “Türkçede bağlaçlar, sözcük türlerinin birçoğuna oranla azdır. Kullanılanların birçoğu da Arapça ve Farsçadan alınmadır²⁶. ” diyerek bağlaç terimini kullanmıştır.

¹⁴ Jean Deny, *Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)*, (Cev. :A. U. Elöve), Maarif Matbaası, İstanbul 1941, s. 636-676

¹⁵ Necmettin Hacieminoğlu, *Türk Dilinde Edatlar*, M. E. B. Yayıncıları, İstanbul 1984. S. 112-217

¹⁶ Muharrem Ergin, age, s. 332

¹⁷ Tuncer Gülensoy, *Türkçe El Kitabı*, Akçağ Yay., Ankara 2000, s.425

¹⁸ Sezai Güneş, *Türk Dili ve Anlatım Bilgisi*, Dokuz Eylül Üniversitesi. Rektörlük Matbaası, İzmir 1999, s. 238

¹⁹ Kemal Demiray, *Temel Dilbilgisi*, İnkılap Yayınevi, İstanbul 1984, s. 194

²⁰ Tahsin Banguoğlu, *Anahatlarile Türk Grameri*, Dergah Yay., İstanbul 1940, s. 41

²¹ Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, TDK Yay., Ankara 2004, s. 390

²² Doğan Aksan, age, s. 24.

²³ Nurettin Demir - Emine Yılmaz, *Türk Dili El Kitabı*, Grafiker Yayımları, Ankara 2003, s. 200.

²⁴ Mehmet Hengirmen, *Türkçe Dilbilgisi*, Engin Yayınevi, Ankara 1998, s. 175.

²⁵ K. Grönbech, *Türkçenin Yapısı*, (Cev.: Mehmet Akalın), TDK Yay., Ankara 1995, s. 44.

²⁶ Tahir Nejat Gencan, *Dilbilgisi*, TDK Yay., İstanbul 1971, s. 482.

Leylâ Karahan, Türkçede Söz Dizimi-Cümle Tahilleri adlı eserinde edat ve bağlaç terimlerini *bağlama grubu* başlığı altında birleştirmiştir²⁷.

Kaya Bilgegil de *bağlaç* terimini kullanmıştır²⁸.

Nurettin Koç, *bağlaç* terimini kullanmıştır²⁹.

Haydar Ediskun ise bağlaçları başlı başına anlamları olmayan kelime grupları olarak niteler³⁰.

Mustafa Özkan vd. bağlaçları söz diziminde bağlama işlevini gören unsurlar olarak niteler³¹.

M. Ata Çatıkkaş, Türk Dili ve Kompozisyon Kılavuzu adlı eserinde bağlaçları edatların alt kolu olarak değerlendirmiştir. Edatları sınıflandırırken şu sıralamayı yapmıştır: 1.) Çekim edatı, 2) Bağlama edatı (atif, rabit), 3) Kuvvetlendirme edatı, 4) Denkleştirme karşılaştırma edatı, 5) İşaret edatları, 6) Soru edatı, 7) Cevap edatları, 8) Ünlem edatları, 9) Tekrar edatları³². Bu sınıflandırmayı yaparken bağlaç terimi için *atf* ve *rabit* kavramlarını kullanmıştır.

Muhittin Bilgin ise *bağlaç* terimini kullanıp bağlacın görevdeş ve anlam yakınlığı bulunan kelime ve cümlelerle ilişki kurduğunu ifade eder³³.

Bağlaçlar hakkında en geniş bilgiyi veren *Zeynep Korkmaz* da bağlaçları gramer birliklerini birbirine bağlayan, anlam ilişkileri kurulan unsurlar olarak niteler³⁴.

Doğan Aksan yönetiminde yayımlanan *Sözcük Türleri* adlı kitapta da bağlaçlarla ilgili ayrıntılı bilgi verilerek şu açıklamalar yapılmıştır: “Bağlaçlar kelime, kelime grubu ve cümleler arasında anlam ilişkisi kurarlar³⁵.”

Günay Karaağaç Türkçenin Söz Dizimi adlı eserinde bağlaçları iki grupta incelemiştir. *sıralayıcı bağlayıcılar ve açıklayıcı bağlayıcılar*³⁶.

Janos Eckmann Çağatayca El Kitabı'nda bağlaçları edat başlığı altında incelemiştir ve “Çekim edatlarının iki çeşidi vardır: “Kelimeleri ve yardımcı cümleleri birleştiren sıralama edatları, yardımcı cümleyi esas cümle ile birleştiren bağlama edatları³⁷.” diyerek bağlaçları edatlara bağlı bir alt başlık olarak değerlendirmiştir.

Oya Kaynak (Adalı)'nın kaleme aldığı Türkçede Bağlaçlar adlı makalede bağlaçların sınıflandırılması ve kullanılışları ile ilgili ayrıntılı bilgi vererek, bağlaçları bağlama işlevi gören kelime grupları olarak değerlendirmiştir³⁸.

²⁷ Leyla Karahan, **Türkçede Söz Dizimi (Cümle Tahilleri)**, Akçağ Yay., Ankara, s. 30.

²⁸ Kaya Bilgegil, **Türkçe Dilbilgisi**, Dergah Yay., İstanbul 1982, s. 227.

²⁹ Nurettin Koç, **Yeni Dilbilgisi**, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1990, s. 59-62.

³⁰ Haydar Ediskun, **Türk Dilbilgisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, s. 302.

³¹ Mustafa Özkan vd., **Yüksek Öğretimde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım**, Filiz Kitabevi, İstanbul 2007, s. 539.

³² M. Ata Çatıkkaş, Türk Dili Kompozisyon Bilgileri, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 1996, s. 32.

³³ Muhittin Bilgin, **Anlamdan Anlatıma Türkçemiz**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2002, s. 310.

³⁴ Zeynep Korkmaz, age, s. 1091.

³⁵ Doğan Aksan, age, s. 145.

³⁶ Günay Karaağaç, **Türkçenin Söz Dizimi**, Kesit Yay., İstanbul 2009, s. 37.

³⁷ Janos Eckman, **Çağatayca El Kitabı**, (Çev.: Günay Karaağaç), Akçağ Yay., Ankara 2005, s. 134.

³⁸ Oya Kaynak, “Türkçede Bağlaçlar”, **Türk Dili Dergisi**, Ankara 1969, C. XIX, S. 209, s. 697-705.

3. Terim Olarak Bağlaç

Bağlaçlar ile ilgili giderilmesi gereken bir diğer konu ise adlandırma ile ilgilidir. Çünkü bağlaçların adlandırılmasında oldukça farklı terimler kullanılmıştır. *Ergin bağlama edatları*³⁹, *Hacieminoğlu bağlama edatları*⁴⁰, *Eckmann çekim edatları* başlığı altında *sıralama ve bağlama edatları*⁴¹, *Hengirmen bağlaç*⁴², *Gencan bağlaç*⁴³, *Grönbech bağlar*⁴⁴, *Kaynak bağlaç*⁴⁵, *Ediskun bağlaç*⁴⁶, *Banguoğlu rabit*⁴⁷, yine *Banguoğlu Türkçenin Gramerinde bağlam*⁴⁸, *Demiray bağlaç grupları*⁴⁹, *Emre bağlaç*⁵⁰ terimleri kullanılmıştır. *Adalı* daha sonra bağlaç terimi yerine yönveren⁵¹ terimini kullanmıştır. *Koç bağlaç* terimini kullanmıştır.⁵² *Şimşek bağlaç* öbeği şeklinde adlandırmıştır.⁵³ *Bilgegil bağlaç* terimini kullanmayı tercih etmiştir.⁵⁴ *Mansuroğlu bağlama edatları* terimini kullanmıştır.⁵⁵ *Demircan bağlayıcı*.⁵⁶ *Korkmaz* da önceleri *bağlama edati* terimini kullanسا da⁵⁷ daha sonra *Türkiye Türkçesi Grameri*'nde *bağlaç* terimini kullanmıştır.⁵⁸ *Karaağaç bağlama edatları*, *Gabain* "Bir cümle ekseriya daha önceki cümle ile mantık bir bağlantı oluşturan kısa kelimeler yahut çok az uzun olmayan kelime gruplarıyla başlatılır." Bu açıklamalardan sonra terim olarak *Gabain cümle başı edati* terimini kullanmayı uygun bulur.⁵⁹ Türkiye Türkçesi'nde terminoloji konusunda görülen farklı yaklaşımlar Çağdaş Türk Lehçelerinde görülmez. Bağlaç terimi her lehçede karışıklığa sebep vermeyen terimler ile karşılanmaktadır. Türkiye Türkçesi dışında günümüz Türk lehçelerinde görülen bizim bağlaç diye adlandırdığımız terimin karşılığı söylenir: Azerbaycan Türkçesi *bağlayıcı*, Türkmen Türkçesi *soyuz-bağlayıcı*, Gagavuz Türkçesi *baalayıcı*, Özbek Türkçesi *baglavci*, Tatar Türkçesi *terkagec*, Başkurt Türkçesi *terkawes*, Kumuk Türkçesi *baylawuç*, Karaçay-Malkar Türkçesi *baylaw-baylam*, Nogay Türkçesi *tirkewis*, Kazak Türkçesi *şılaw-jalgavlık*, *şılav jlgav*, Kırgız Türkçesi *baylamta*, Altay Türkçesi *kolbaaçı*, Hakas Türkçesi *palgandi*, Tuva Türkçesi *evilel*, Şor Türkçesi *soyuzpaglaş*,⁶⁰ Rusça *soyuz*⁶¹ şeklindedir.

³⁹ Muhammed Ergin, age, 330.

⁴⁰ Necmettin Hacieminoğlu, age, s. 113.

⁴¹ Janos Eckman, age, s. 135.

⁴² Mehmet Hengirmen, age, s. 175

⁴³ Tahir Nejat Gencan, age, s. 482

⁴⁴ K. Grönbech, age, s. 44

⁴⁵ Oya Kaynak, agm, s. 697-705

⁴⁶ Haydar Ediskun, *Türk Dilbilgisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1988, s. 302.

⁴⁷ Tahsin Banguoğlu, *Anahatlarile Türk Grameri*, Dergah Yayınları, İstanbul 1940, s. 41.

⁴⁸ Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, TDK Yay., İstanbul 2004, s. 390.

⁴⁹ Kemal Demiray, age, s. 193.

⁵⁰ Ahmet Cevat Emre, age, s. 505-521.

⁵¹ Oya Kaynak, *Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler*, TDK Yayınları, Ankara 1979, s. 41.

⁵² Nurettin Koç, age, s. 59-62.

⁵³ Rasim Şimşek, *Örneklerle Türkçe Söz Dizimi*, Kuzey Gazetecilik Matbaacılık ve Ambalaj Sanayi A.Ş. 1987, s. 390.

⁵⁴ Kaya Bilgegil, age, s. 227.

⁵⁵ Mecdut Mansuroğlu, "Türkçe Cümle Çeşitleri ve Bağlayıcıları", *TDK Yay., TDAY-B.*, s. 59.

⁵⁶ Ömer Demircan, "Türkçede Bağlam İşlevleri ve Bağlayıcılar", *Türk Dilbilim Konferansı Bildirileri*, 9-10 Ağustos 1984, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, s. 31.

⁵⁷ Zeynep Korkmaz, "Türkiye Türkçesinde Edat", *Türk Gramerinin Sorunları II*, TDK Yay., Ankara 1999, s. 419-420.

⁵⁸ Zeynep Korkmaz, age, s. 1069

⁵⁹ A. Von Gabain, *Eski Türkçenin Grameri*, (Çev. : Mehmet Akalın), TDK Yay., Ankara 1988, s. 415.

⁶⁰ Emine Gürsoy Naskali, *Türk Dünyası Gramer Terimleri Kılavuzu*, TDK Yayınları, Ankara 1997, s. 20.

⁶¹ Alaattin Mehmedoğlu, Ahmet Buran, *Karşılaştırmalı Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, Nil Yay., Ankara 1994, s. 16.

Biz de çalışmamızda kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri birbirine bağlayan bu gramer birligine *bağlaç-bağlayıcı* demenin daha uygun olacağını düşündük. Tarafımızca çalışmamızda esas teşkil edecek olan bağlaç terimi İng. ve Fr. da conjunction, Alm. konjunktion, Osm. rabbit kelimelerinin karşılığıdır. Bağlaç konusunda üzerinde durulması gereken ilk sorun olan terim karmaşasını çalışmamız sınırları içerisinde yukarıdaki gibi adlandırdıktan sonra önceden bahsettiğimiz terminoloji farkından ortaya çıkan tanım meselesi ise şöyledir:

3. 1. Terim Olarak Bağlacın Tanımı

Necmettin Hacıeminoğlu bağlaçlara tanım olarak; “*Cümleleri veya cümle içinde kelimeleri ve kelime gruplarını ya mana bakımından yahut şekil itibariyle birbirine bağlayan sözlerdir*⁶².” ifadesini kullanır.

Muharrem Ergin bağlama edatları için; “*Kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri şekil veya mana bakımından birbirine bağlayan onlar arasında bir irtibat kuran edatlardır*⁶³.” şeklinde değerlendirmesini yapar.

Tuncer Gülensoy bağlaçları açıklarken; “*Kelimelerden küçük dil birliklerini, kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri şekil veya mana bakımından birbirine bağlayan, onlar arasında irtibat kuran edatlara bağlama edatları denir*⁶⁴.” ifadesini kullanır.

Sezai Güneş Türk Dili Bilgisi adlı gramer kitabında bağlaçları; “*Bunlar aynı, sözde yer alan birden fazla kelime veya kelime grubu arasında değişik yönlü ilişkiler kurmaya; iki cümleyi birbirine bağlamaya yarayan gramer unsurlarıdır*⁶⁵.” diye açıklar.

Kemal Demiray Temel Dilbilgisi adlı eserinde bağlaçları tek bir yapı olarak ele almamış, kelime grupları içinde değerlendirmiştir ve bağlaçları “*Aynı çesitten birkaç kelimenin cümlede eş görevde kullanılması halinde bağlaçlarla bağlanmalarından meydana gelen gruplara bağlaç grupları denir*⁶⁶.” diye tanımlamıştır.

Tahsin Banguoğlu Ana Hatlarile Türk Grameri’nde; “*Söz içindeki kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri bağlamaya yarayan kelimelere rabbit adını veririz*⁶⁷.” demiştir.

Tahsin Banguoğlu bir diğer eseri *Türkçenin Gramerinde* ise bağlaçlar için aynı anlama gelecek bir tanım kullanmayı tercih etmiştir: “*Söz içinde iki kelimeyi aynı değerde iki cümle unsurunu iki yarıyı ve bazen da iki paragrafi bağlamaya yarayan kelimelere bağlam (conjunction) adını veriyoruz*⁶⁸.” demiştir.

Nurettin Demir, Emine Yılmaz Türk Dili El Kitabı’nda bağlaçlar için: “*Kelimeler, kelime grupları ve cümleler arasında anlam ve biçim ilişkisi kuran öğelerdir*⁶⁹.” tanımını kullanırlar.

Bağlaçlar ile ilgili detaylı incelemeler yapan *Oya Kaynak*, kelimeleri ya da cümleleri birbirine bağlayan kelimeler olarak bağlaçları nitelendirmiştir⁷⁰.

⁶² Necmettin Hacıeminoğlu, age, s. 112-217.

⁶³ Muharrem Ergin, age, s. 332.

⁶⁴ Tuncer Gülensoy, age, s. 426.

⁶⁵ Sezai Güneş, age, s. 238.

⁶⁶ Kemal Demiray, age, s. 194.

⁶⁷ Tahsin Banguoğlu, *Ana Hatlarile Türk Grameri*, Dergah Yay. İstanbul 1940, s. 41

⁶⁸ Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, TDK Yay., Ankara 2004, s. 390.

⁶⁹ Nurettin Demir, Emine Yılmaz, age, s. 200

⁷⁰ Oya Kaynak, agm, s. 697.

Tahit Nejat Gencan Dilbilgisi'nde; "Anlamca ilgili cümleleri, tümceleri ya da görevdeş öğeleri bağlamaya yarayan sözcüklerle bağlaç denir⁷¹." diyerek bağlaçları açıklamıştır.

Leylâ Karahan, bağlaç terimi yerine *bağlama grubu* terimini kullanarak; "Bağlama edatları ile birbirine bağlanmış iki veya daha fazla isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur⁷²." diyerek bağlayıcılık fonksiyonu üzerinde durmuştur.

Kaya Bilgegil de bağlaçlar için; "Cümleler, belirtme grupları ve kelimeler arasında irtibat kurmağa yarayan lâfızlara bağlaç denir⁷³." tanımını yapmaktadır.

Haydar Ediskun bağlaçları; "Başlı başına anlamları olmayan, fakat cümleleri ya da eş-görevli kelimeleri ya da kelime öbeklerini hem biçimce hem de anlamca birbirine bağlayan kelimelerdir⁷⁴." diye belirtir.

Mehmet Hengirmen bağlaçlar için; "Eş görevli sözcükleri, sözcük öbeklerini ve cümleleri birbirine bağlayan sözcüklere bağlaç denir⁷⁵." tanımını yapmaktadır.

Mustafa Özkan vd.; "Söz diziminde aynı değerdeki kelimeleri, kelime gruplarını veya cümleleri birbirine bağlayan kelimelerdir⁷⁶." diyerek bağlaçları tanımlarlar.

Muhittin Bilgin; "Görevdeş öğeleri, anlamca ilgili tümceleri birbirine bağlayan sözcüklere bağlaç denir⁷⁷." şeklinde bağlaçların tanımını yapar.

Bağlaçlar hakkında en geniş bilgiyi veren *Zeynep Korkmaz* da bağlaçları; "Kelimeleri, kelime gruplarını, cümleleri ve kimi zaman da paragrafları şekil ve anlam bakımından birbirine bağlayan ve yüklenikleri işlevleri ile, bağlandıkları sözler arasında türlü anlam ilişkileri kuran gramer öğeleridir⁷⁸." şeklinde açıklamaktadır.

Doğan Aksan editörlüğünde hazırlanan *Sözcük Türleri* adlı kitapta da bağlaçlarla ilgili ayrıntılı bilgi vererek şu tanımı yapmıştır: "Eş görevli ya da birbiriyle ilgili sözcükleri, sözcük öbeklerini, özellikle tümceleri bağlamaya yarayan, bunlar arasında anlam ve kimi zaman biçim bakımından bağlantı sağlayan öğelere bağlaç adı verilir⁷⁹."

Gramer kitaplarındaki adlandırmalar hariç bağlacın tanımı hemen hemen aynıdır. Buradan hareketle bağlacın tanımı ile ilgili sözlüklerde bakıldığından Türk Dil Kurumu'nun *Türkçe Sözlük*'nde "eş görevli kelimeleri veya önermeleri birbirine bağlayan kelime türü, rabit⁸⁰." tanımı yapılmaktadır. *Örnekleriyle Türkçe Sözlük*'te tanım olarak da "Kelime ve cümleleri birbirine bağlamaya yarayan edatlar⁸¹." olarak geçmektedir. *Dil Bilgisi Terimleri Sözlük*'nde "Tek başına anlamı olmayan, ancak eş görevli kelimeleri, kelime öbeklerini veya cümleleri birbirine bağlamaya yarayan kelime türü⁸²." diye tanımlanır. *Gramer Terimleri Sözlük*'nde "Birden çok kelimeyi kelime grubunu veya cümleyi birbirine bağlayarak aralarında çeşitli yönlerden ilgiler kuran görevli

⁷¹ Tahir Nejat Gencan, age, s. 482.

⁷² Leyla Karahan, age, s. 30.

⁷³ Kaya Bilgegil, age, s. 227.

⁷⁴ Haydar Ediskun, age, s. 302.

⁷⁵ Mehmet Hengirmen, age, s. 175.

⁷⁶ Mustafa Özkan vd., age, s. 539.

⁷⁷ Muhittin Bilgin, age, s. 310.

⁷⁸ Zeynep Korkmaz, age, s. 1091.

⁷⁹ Doğan Aksan, age, s. 145.

⁸⁰ Türkçe Sözlük, TDK Yay., Ankara 1998, s. 196.

⁸¹ Örnekleriyle Türkçe Sözlük, MEB Yay., Ankara 1995, s. 223.

⁸² Ahmet Topaloğlu, *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*, Ötüken Yay., İstanbul 1989, s. 34.

kelimeler⁸³.” İfadesi kullanılmıştır. *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlük*’ünde ”Bir tümcede işlev açısından iki sözcük, iki sözcük öbegini ya da hem aynı türden hem de ayrı işlevli iki tümceyi birbirine bağlayan biçimbirim, bağlam⁸⁴.” şeklinde tanımlanmıştır. *Berke Vardar* editörlüğünde hazırlanan *Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlük*’nde yukarıdaki tanıma yakın bir kullanım söz konusudur⁸⁵.

Yukarıda verilen tanımlardan hareketle bizce de bağlacın tanımı şu şekilde olmalıdır: *Eş görevde veya eşdeğerde birbiriyle ilgili kelimeleri, kelime gruplarını, cümleleri bağlayan ve bunların birbirleriyle bazen anlam bakımından bazen de şekil bakımından bağlantı kurulan anlamlı ve görevli dil birliklerine bağlaç denir.*

3. Bağlaçların Özellikleri

1) Kelimeleri, kelime gruplarını, cümlelerin hatta paragrafların anlamca birbirine bağlanmasında kullanılan gramer görevli kelimelerdir.

āfyonun merkezleri āfyon ve kutāhya arasında ēn boyūk yērleşim merkezidir. (İİA II-23. 22)

memmed var ya oldurur āer seslensem (NEKYA 1-27)

2) Bağlaçlar dil birlikleri içerisinde şekil bağlayıcılıklarının yanında anlam bağlayıcılığını da yapar.

hanē umumiyetle biraz zengin olursan boyle olur, fakat fakir olursan da ufaħdan gecer. (AKYA 37-20)

yanı uzadmiyalim ha ondan sōna bahciye vardim. (AEİA 43-31)

3) Cümle bağlayıcıları cümleler arasındaki konu ve anlatım bütünlüğünü, sürekliliğini sağlar.

demiş hafta yavt bi sene iki sene daşımış en son meğereme sevgilisi varımış. (KİSBİA 1-219)

4) Diğer sözcük türleri (adlar, zarflar, edatlar) bazen bağlaç olarak kullanılabilmektedir. Ancak bağlaçlar başka sözcük türleri yerine kullanılamaz.

kürbən bayramımız bèle gēcer gelgelelim ramazan bayramına. (DİCCA 27-13)

ertesi āşamnā aTīg ġayrik yenden kendi gafandan şole duşunur (SKA 7-12)

hem agladı hem konusurdu. hasılı ben sindi bi şeyde esgiden canım yavrım şey varıldı bu oşur varıldı oşur. (ŞHA II. 16. 93)

5) Bağlaçlar vurguyu bazen kendinden önceki kelimenin son hecesine taşır, ikilemelerin oluşumuna katkı sağladığında ise vurguyu kendine taşır.

u ġatır asılmasya beniki de gove gove tumeye ġatiyyen ileriye asılmadı.(ACİA 40-47)

asab̄ mi asabimislē. (EDİA 19-4)

6) Bağlaçların anımları ve görevleri söz dizimi içerisinde ortaya çıkar.

⁸³ Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara 2003, s. 32.

⁸⁴ Berke Vardar, *Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Multilingual Yay., İstanbul 2002, s. 31.

⁸⁵ Berke Vardar, *Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara 1980, s. 56.

7) Bağlaçların; bağlayıcılık fonksiyonu içerisinde birbirine bağlamak zorunda olduğu en az iki ögenin (iki kelime, kelime grubu, cümle) bulunması şarttır. Ancak bazen bağlaçlar *düştünsel bağlayıcılık* ve devrik *düştünsel bağlayıcılık* adı altında gizli bağlayıcılık fonksiyonuyla da kullanılmaktadır. Daha çok pekiştirme fonksiyonunun söz konusu olduğu bu durumlarda bağlanan öğelerden biri cümlede kullanılırken diğerinin düşünsel olarak zihinden tamamlanır veya bağlaç cümle oluşumu içerisinde devrik bir şekilde cümle sonunda yer alabilir.

amma ateşin yeme başga olyi. ya bunun cayın bile dadı olmuyi baksana. (BKA I. 7. 41)

8) Sözcükleri bağlamalarının yanında pekiştirme fonksiyonun ön plana çıktığı bağlayıcılığın arka planda kaldığı durumlar da vardır.

ķupamız bilem var. (EDİA 15-26)

9) Kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri birbirine bağladıkları için cümle bilgisi içerisinde anlamsal bir bütünlük sağlarlar.

10) Sözcük türü olan bağlaçlar cümlenin ögesi olarak değil de cümle dışı unsur olarak karşımıza çıkarlar. Cümlenin herhangi bir ögesi olmazlar. Ancak aslında zarf görevli olan sözcükler cümle bağlayıcılıklarının yanında zarf tümleci olarak da kullanılırlar.

bu da mı ġabāt diye neyse ġali urdan adam dinnemiş onnarı donmuş gelmiş. (EYA 1-26)

hem gible gapısı demiş hem de en guzel ġapayı yapmış. (DMİA 6-44)

para gazancēn ole gitcen demiş, ondan sōna yā demiş. (ACİA I-208)

11) Bağlaçlar cümle başında ve cümle sonunda kullanılırlar. Ancak cümle sonunda kullanılanlar daha çok pekiştirme göreviyle karşımıza çıkar.

dokumasala ac ġalacaķla helbetde. (BYA 1-20)

12) Bağlaçlar yapı olarak basit, türemiş, birleşik ve öbekleşmiş bağlaç olarak yapılmıştır. Öbekleşmiş bağlaçlar kelime grubu şeklinde olan ve cümle şeklinde olanlar olmak üzere iki gruptur.

13) Bağlaçlardan kelime türetilmez.

5. Bağlaçların Türkçe Söz Dizimindeki Yeri

Türkçe üzerine araştırma yapan bütün gramerlerimiz, Türk dilinin ilk yıllarda hatta ilk yüzyıllarında, bağlaç teriminin bulunmadığını dile getirmektedir. Bunun sebebi olarak Türk dilinin cümle kuruluşu ve anlam yapısı gösterilmektedir. Bağlaçları bağlama edati başlığı altında inceleyen Ergin'e göre Türkçede aslında bağlama edati yoktu. Bağlama edatları Türkçede sonradan ve yabancı dillerin tesiri ile ortaya çıkmıştır. Onun için Türkçede kullanılan bağlama edatlarının büyük bir kısmı yabancı asıllıdır⁸⁶.

Edatlar üzerine dönemin en kapsamlı eserini kaleme alan Hacieminoğlu da bağlaçları bağlama edatları içerisinde incelemiştir ve konu ile ilgili şunları söylemiştir: "Bilindiği gibi eski Türkçede bağlama edati yoktur. Gerçi daha çok tekit vazifesi gören ok/ök, ma/me, taķı, erki vb. ile cümle açıcısı olan ķaltı, ķaltı, ulati ulayı, ançula, ançulayu gibi sözleri bağlama edatı olarak kabul

⁸⁶ Muhammed Ergin, age, s. 332.

etmek mümkündür. Ancak Türkçe cümlenin bütynesine sonradan girmiş çok çeşitli bağlama edatları ile mukayese edildiği zaman bu yukarıdakilerin bağlama vazifelerinin zayıf olduğu anlaşılır⁸⁷.

Zeynep Korkmaz Türkiye Türkçesinin ki Bağlacı ile ki Şüphe Edati Arasındaki Yapı ve Görev Ayrılığı adlı makalesinde konu ile ilgili olarak diğer gramercilerden farklı şeyler söylememektedir. “Bilindiği gibi Türk dili, temel yapısı bakımından bağlaçlara pek elverişli olan bir dil değildir. Bağlaç gerektiren birçok kelime ve cümle parçaları o kelimelerin art arda sıralanması kelimeler arasındaki duraklamalar yahut sıfat-fiil, zarf-sıfat ve edat grupları gibi gramer şekillerinden yararlanarak karşılanabilmektedir⁸⁸. ”

Mecdut Mansuroğlu da Türkçede başlangıçta bağlaç olmadığını savunur ve bağlaç ihtiyacının isim fiil, zarf fiil ve çekimli fiillerle karşılandığını ifade eder. Buna göre; “Bilindiği gibi Türkçede aslında şart cümlesi dışında yardımcı cümle (bağlaç) yoktur. Başka dillerin yardımcı cümle ile bildirdiklerini Türkçe zengin isim filleri (*participium*) ve zarf filleri (*gerundium*) ile yani çekimli fiil (*verbū finitū*) veya bildirici (*preadicatū*) sayılamayacak unsurlarla karşılar. Ancak yabancı dillerle kültür alışverişine girdiği zamanlardan yani Uygur devresinden itibaren birinci derecede dini metinlerde aslina uygunluk isteği ile sözü sözüne tercüme sonunda Türkçeye (*parallel*) söz ve cümle bağlama edatları (*conjunction*) ile çeşitli yardımcı cümleler ve bunları baş cümleye bağlayan edatların girdiği görülür. Bundan da aslında Türkçenin bağlama edatı tanımayan bir dil olduğunu anlamak gereklidir⁸⁹. ”

Jean Deny'e göre Türkçenin yapısı bağlacın anlam ve görev bakımından kullanımına izin vermiyordu. “Bunun için 1) Türkçede bağlamayı zaruri hale getiren durumlarda Türkçe bu iki haddi çoğu zaman sade bir yandaşlık ile bağlamayı yeter görür. Örnek; ana baba, kari koca, dört beş... gibi. 2) Türkçede fiilden yapılan isimcil siygaların aldığı gelişme nakis cümleler teşkiline yol açmıştır ki bunlar uyruk cümlelerin yerini tutmuş olarak bağlaçların kullanılmasına artık lüzum bırakmamıştır⁹⁰. ”

69

Tahir Nejat Gencan diğer gramercilerimizin aksine Türkçede bugün de bağlaç sayısının diğer sözcük türlerine göre çok az olduğunu dile getirir ve bunun sebeplerini şöyle sıralar: “a) Türk kısa anlatımı yeğliyor. Birbirine ullanarak uzamiş tümceler-Divan çağı ve uzantısı bir yana-sevilmemiştir. b) Eylemsilerin bolca gelişmesi bağlaca olan gereksinmeyi önlemiştir⁹¹. ”

Bağlaç sözcük türü için *bağlar* terimini kullanan Grönbech aslında Türkçede bağlaç olmadığını söyler ve şu şekilde devam eder: “Asında bağlar Türkçeye yabancıdır; öyle görünüyor ki bunlar izahi güç çok az istisna ile kısmen olduğu gibi alınan yabancı kelimeler, kısmen de yerli dil malzemesi vasıtasyyla yabancı cümle kuruluşuna bakarak yapılan teşkillerle yabancı dillerin tesiri altında meydana gelmişlerdir. Bundan dolayı bunlar Kitabe Türkçesi ile muhafazakar Kuzey ağızlarında hiç bulunmazlar. Sıralama kelimelerin yahut cümlelerin yan yana getirilmesiyle olur, alt sıralama görevini ise ince farklar gösterme kabiliyeti üstün sayısız fiil şekilleri yapar; cümleleri birlestiren alt sıralayıcı bağlar Türkçenin yapısına bir tecavüzdür⁹². ” diyerek bağ görevli kelimelerin Türkçe söz dizimine aykırı olduğunu ifade eder.

Bağlaçlar için *bağlam* terimini kullanan Banguoğlu yukarıdaki gramercilerimizin aksine Eski Türkçeden beri bağlam işleyişinde bir takım kelimelerin olduğundan bahseder. Ancak

⁸⁷ Necmettin Hacıeminoğlu, age, s. 112.

⁸⁸ Zeynep Korkmaz, Türkiye Türkçesinin ki Bağlacı ile ki Şüphe Edati Arasındaki Yapı ve Görev Ayrılığı, **Türk Dili Üzerine Araştırmalar**, C: I, TDK Yayınları, Ankara 1961, s. 620-624.

⁸⁹ Mecdut Mansuroğlu, “Türkçe Cümle Çeşitleri ve Bağlayıcıları”, **TDK Yay., TDAY-B.**, Ankara 1955, s. 59.

⁹⁰ Jean Deny, age, s. 636.

⁹¹ Tahir Nejat Gencan, age, s. 482

⁹² K. Grönbech, age, s. 44-45

bunların sayıca az olduğundan söz eder. “*sıçgan takı sikirkan Üzüm yegil, azu kagun yegil*⁹³.” Bunlara bağlı olarak *Banguoğlu* Türkçede bağlam yapısının geç gelişmesini iki sebeple açıklar: “1) *Türk dilleri ifade kısalığı nedeniyle bağlama olumsuzluğu tercih eder.* 2) *Türkçe zengin bir zarf-fiiller sistemi geliştirmiş olup ilintili bağlam cümleleri yerine daha çok karmaşık zarf-fil cümlelerini kullanır*⁹⁴. ”

Yukarıdaki gramercilerimizin ifadelerine göre Türkçedeki bağlaçların gelişimi iki şekilde karşımıza çıkmaktadır:

- 1) *Grönbech, Deny, Gencan, Mansuroğlu, Korkmaz, Ergin* Türkçede aslında bağlaç olmadığını bağlaçların sonraki yüz yıllarda yabancı dillerin etkisiyle ortaya çıktığını dile getirirler.
- 2) *Hacieminoğlu ve Banguoğlu’na* göre Türkçede bağlama edatları ve bağlamların oluşumunu sadece yabancı dillerin etkisiyle izah etmek yanlış olur.

Eski Türkçeden başlayarak günümüze kadar incelenen Türk dili grameri içerisinde bağlaçların diğer sözcük türleri kadar işlenmediği kullanılmadığı doğrudur. Ancak bundan hiç bağlaç yoktur manasına çıkarmak yanlış olacaktır. Bağlaç ihtiyacı kelime ve cümlelerin art arda sıralanmasıyla kısmen de olsa sağlanmıştır. Köktürk yazıtlarında “*Türk budun atı küsi yok bolmazun tiyin.*”, “*Türk ulusunun adı sami yok olmasın diye*⁹⁵. ” şeklindeki kullanım bağlaç yerine sözcüklerin ardına ardına kullanıldığından işaretidir ancak “*yima* “*ve*”; *yana* “*yne*”; ötrü “*o halde*”; ötkürü “*ötürü*”, *azu* “*yahut, veya*⁹⁶. ” Köktürk metinlerindeki bu kullanımlar, Uygur metinlerindeki “*azu, amti şimdi o halde; amti yana ve şimdi; amti yine, ançula, ançulayu öyle, şimdi, yine; ançula yine yine öyle; anta basa bunun üzerine; anta kim, anta kirse bunun üzerine ondan sonra; antada basa ap yme... ap yme hem...hem; birök şimdi, fakat, ise; ince kaltı yani; inçip ancak, veya; kaltı...ki; ötkürü –den dolayı, den beri; ötrü sonra; kayu yme ve yine; udu sonra; ulatu ve başkaları, ve daha; yana yine*⁹⁷ gibi bağlaçların kullanım şekilleri çoktur. Bu kelimeler tespit edildikten sonra ve dönemin yazılı metinlerinin fazlalaşması Türkçede bağlaç sayısının varlığını ispatlayacaktır.

Bir dilin bütünlüğü içerisinde bağlaca ihtiyacı vardır. Dilin kullanımı açısından da bağlacın önemi çok fazladır. O halde Türkçedeki bağlaç işlevi nasıl karşılanmıştır, ona bir bakalım: Yukarıda verilen bağlaçların yanında bağlaç işlevi Türkçenin yazılı verilerini elde edebildiğimiz ilk dönemlerinde kelime gruplarının ardı ardına sıralanması, birtakım eklerin bu görevi üstlenmesi ve birtakım kelimelerin bağlaç görevini üstlenmesi bu ihtiyacı karşılamıştır. Zeynep Korkmaz bu konu ile alakalı olarak *IV. Türk Dili Kurultayı*’nda şunları ifade etmiştir: “*Her dil gibi Türkçenin de bağlaca ihtiyacı olmuş; Türkçe bu ihtiyacı dilin yapı ve işleyiş özelliklerinden yararlanarak türlü biçimlerde karşılamıştır. Türkçede bağlaç oluşturan özel ekler yerine eş değerli kelime ve kelime gruplarının yan yana sıralanması veya virgül ve noktalı virgülerle birbirine bağlanması; yer yer bu görev için şart ekinin, bazı edatların, çoklukla kalıplılmış veya kalıplasmamış zarf-fil şekillerinin veya diğer bazı kelimeleri kullanılmış olması Türkçenin yapı ve özelliklerinden kaynaklanan ve dilin bağlaç ihtiyacını hangi yollarla karşıladığı ortaya koyan göstergelerdir*⁹⁸. ”

Karahanlı Türkçesi döneminden itibaren Türkçede bağlaçların sayısı ve kullanımını git gide artmıştır. Bu dönemde verilen eserlerin gelişmişliği ve bu eserlerin Türkçeyi işleme kapasitesi

⁹³ Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, TDK Yay., Ankara 2004, s. 393.

⁹⁴ Tahsin Banguoğlu, age, s. 393.

⁹⁵ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Boğaziçi Yay., 5. Baskı, İstanbul 2000, s. 28

⁹⁶ A. Von Gabain, age, s. 415

⁹⁷ Zeynep Korkmaz, “Bağlaçlar ve Türkiye Türkçesindeki Oluşumları”, *IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II*, (24-29 Eylül 2000), TDK Yay., Ankara 2007, s. 1083-1090.

⁹⁸ Zeynep Korkmaz, agm, s. 1083-1085.

oldukça üst seviyelerdedir. Bu dönemdeki bağlaçların sayısı Eski Türkçe ile kıyaslanamayacak kadar çoktur: “*abañ eger, eger/eğer eger, şayet; hergiz asla, muhakkak; imdi/emdi nihayet; kali eger, şayet; kim, meger demek ki; niteg kim/neteg kim/nitekim/niteki nitekim; taki ve, ile; veger eger/şayet; velakin/velikin fakat, yana, yene/yine<yana ve gene; erinç belki; hem, me/me da, de; ok/ök da, de, dahi, hem... hem, kereg ya... ya/ya... yahud* şeklindedir⁹⁹.

Türkçenin gramer yapısı içerisinde var olan ancak Karahanlı Türkçesi döneminde iyiden iyiye kendini hissetiren bağlaçlar Harezm Türkçesinde de ciddi bir biçimde kullanılmıştır: Harezm Türkçesindeki bağlaçlar şu şekildedir: “*kaçan, kaçan kim, nice, nice kim, niteg, niteg kim, ni kim, tiyü, yoksa, cün, eger, ger, illa, meger, veli, velikin, yahud, da, dağı, ma, me, ni, ok, ök, taķihod, hem kerek, ni, ya, yahud*’dur¹⁰⁰.

Yukarıda verilen bilgiler ışığında bağlaç sözcük türünün gelişimini tamamen yabancı dillerin tesirine bağlı kılmak Türk diline haksızlık etmek olacaktır. Çünkü Türkçenin gelişmiş ve işlenmiş bir dil olması bunu gerekli kılmaktadır. Zira *yima* ve; *yana* yine; *ötriü o halde*; *ötküriü ötürüü, azu* yahut, veya¹⁰¹. kullanım şekilleri Eski Türkçeden beri bağlaçların varlığına örnek gösterilebilir.

6. Türkçede Bağlaçların Oluşumu

Bağlaçların oluşumunu sadece yabancı dillerin tesirine bağlamayan Hacıeminoğlu’na göre Türkçenin bünyesine hem yabancı dillerden alınan hem de kendi imkânları ile teşekkür eden bir çok bağlaç girmiştir¹⁰². Birtakım gramerçiler bunu Arapça ve Farsçanın etkisiyle olduğunu ifade etmektedirler. Jean Deny¹⁰³, Ergin¹⁰⁴, Mansuroğlu¹⁰⁵. Yabancı dillerden alınan eserlerin de bunda etkisi olmuştur. Banguoğlu¹⁰⁶, Hacıeminoğlu yabancı dillerin tesirinin tek sebep gösterilemeyeceğini bağlaçların büyük bir çoğunu Türkçenin kendi bünyesinden çıktıığını ifade ettikten sonra yazısının devamında şunları ifade eder: “*Bunda geniş ölçüde Türkçenin gelişmiş ve işlenmiş bir dil olmasının rolü vardır. Hatta Kutadgu Bilig’den itibaren bugüne kadar Türkçedeki diğer edatların sayısı ve çeşidi gittikçe azaldığı halde bağlaçların zenginleşmesi de bu fikri desteklemektedir*¹⁰⁷.”

Banguoğlu ise sözcük türü olarak bağlaçların yabancı dillerin etkisiyle oluştuğunu söylemenin yanlış olduğunu vurgulayıp alıntı bir takım kelimelerin bu sözcük türünü oluşturmaya yetmeyeceğini ifade eder. Banguoğlu’na göre; “*Tercümeler yoluyla dilimize Farsça ve Arapçadan bağlam olan birçok kelime girmiş olduğu bir gerçektir. Ancak bu kelime sınıfını Türkçeye yabancı dillerden geçmiş saymak yersiz olur. Bunun organik olarak zarf-fiillerden doğmuş olduğu aşikardır. (taki ile ulay) Türkçede bağlamaların aslında zarf-fiillerden gelmiş bulunmasının delili ve sonucu olan bir cihet de bunlardan bir takiminin sona yapışık (enclitique) olmalarıdır*¹⁰⁸. ”

Mansuroğlu ise tercüme eserlerin bağlama edatlarının Türkçeye girişinde etkili olduğunu ifade eder: “*Uygur devresinden itibaren birinci derecede dini metinlerde aslına uygunluk istediği*

⁹⁹ Necmettin Hacıeminoğlu, “Türk Dilinin Mantık Sistemi ve Kelime Aileleri”, **Türk Kültürü Araştırmaları** (M. Ergin Armağanı), Yıl: XXVIII/1-2, Ankara, s. 185.

¹⁰⁰ Recep Toparlı, Hanifi Vural, **Kıpçak Türkçesi**, TDK Yay., Ankara, s. 46-48

¹⁰¹ A. Von Gabain, age, s. 415.

¹⁰² Necmettin Hacıeminoğlu, age, s. 112

¹⁰³ Jean Deny, age, s. 636

¹⁰⁴ Muhammed Ergin, age, s. 352

¹⁰⁵ Međut Mansuroğlu, agm, s. 59

¹⁰⁶ Tahsin Banguoğlu, **Türkçenin Grameri**, TDK Yay., Ankara 2004, s. 394

¹⁰⁷ Necmettin Hacıeminoğlu, age, s. 112.

¹⁰⁸ Tahsin Banguoğlu, age, s. 394.

ile sözü sözüne tercüme sonunda Türkçeye sıra (*paralel*) söz ve cümle bağlama edatları ile çeşitli yardımcı cümleler ve bunları baş cümleye bağlayan bağlama edatlarının girdiği görülür¹⁰⁹.”

Ergin birtakım eserlerin tercümeleri sonucunda Türkçe asıllı olan bağlama edatlarının da isim ve fiil şekillerinin sonradan edatlaşması sonucunda ortaya çıktığını dile getirir¹¹⁰.

Deny Türkçeye yabancı dillerden giren bağlama edatlarının mahiyet değiştirdiğini ifade ederek; “*Türk dili bunları müstakil edatlar olarak değil de uymaca enclitiqueler olarak yani bir nevi vurgulanmayan lahikalar suffixes non accentus diye saymak meylindedir*¹¹¹.” der.

Eski Türkçe döneminde bağlaçların sayısının diğer sözcük türleri kadar olmamasının ve zamanla bağlaç sayısının artmasının sebeplerini şöyle sıralayabiliriz:

- 1) Türkçenin işlenisi ve gelişmesi sonucunda bağlaçların bir ihtiyaç haline gelmesi,
- 2) Bazı isim ve fiil şekillerinin sonradan bağlaçlaşması,
- 3) Yabancı dillerin tercüme eserlerin tesiri,
- 4) Yabancı dillerden alınan bağlaçlar neticesinde Türkçede bağlaçların sayısı sayıca oldukça artmıştır.
- 5) Eski Türkçe metinlerin azlığı da bir diğer sebeptir. Belki Köktürkeden elimize daha fazla metin kalsayıdı çok daha fazla bağlaç bulunabilirdi.

6. 1. Türkiye Türkçesi Ağızları Metinlerinde Kullanılan Bağlaçlar Söz Diziminde Aşağıdaki Şekillerde Yapılmaktadır

72

1. Bazı bağlaçlar cümle şeklärindedir. Bunlar aslı anlam ve görevlerinden sıyrılarak bağlayıcılık görevi üstlenir: “bereket versin, bi baktık, bir gorse, şu var, ne yazık, biliyosun, bilmem...”
2. Bazı bağlaçlar iki kelimenin öbekleşip birlikte kullanılması sonucu oluşmuştur: “ama fakat, bir turlu, bir ehdimal, hele bilhassa, bunun yanı sıra, buyuk ihtimalle...”
3. Bazı bağlaçlar kelime grubu şeklinde oluşmuşlardır: “aynı şekilde, buna gore, bunun haricinde, daha doğrusu, işin açıkcası, yahut ki, sozun gelişti, soz temsili...”
4. Bazı bağlaçlar aynı sözcüğün tekrarıyla oluşmuştur: “bazi... bazi..., bir... bir..., de... de..., hem... hem..., hemi... hemi..., ne... ne..., ya... ya...”
5. Bazı bağlaçlar sözcük türlerinin tür kaybına uğraması sonucu oluşmuştur. Bu grubu özellikle zarf görevli sözcükler oluşturur: “artık, ayrıca, böyle, böylece, demek, değil, önce, sonra...”
6. Bazı bağlaçlar birtakım sözcüklere getirilen yapım ekleriyle oluşturulur: “bolelikle, coğunlukla, diye, ile, ...”
7. Sayıca önemli bir yer tutan bağlaç yapma şekli de kelimeye *ise* şart ekinin eklenmesidir: “değilse, héc delse, meğerse, nasilsa, varsa, yoksa...”

¹⁰⁹ Mecdut Mansuroğlu, agm, s. 59

¹¹⁰ Muharrem Ergin, age, s. 352.

¹¹¹ Jean Deny, age, s.

8. Bazı bağlaçlar ise sözcüklerle getirilen isim çekim ekleriyle oluşturulur: “allahdır, allahtan, doğrusu, sozun kısası, oylesine,orneğin...”

9. Özellikle Türkiye Türkçesi ağızlarına has bir bağlaç yapma yöntemi ise kelimelerin sonuna getirilen -m pekiştirme ekli kullanımlardır: “ megersem, halbuysam, oysam, belkim, keşkem...”

10. Birtakım bağlaçlar ise tamlama şeklinde olup kelimelerin bir arada kullanılması sonucu olmuş öbekleşmiş yapılardır: “bunun üzerine, bu bakımından, bundan dolayı...”

7. Bağlaçlarda Anlam

Bağlaçlar ile ilgili önemli sayılabilen tartışma konularından bir tanesi de bağlaçların anlamlı veya anlamsız gramer birlikleri olup olmadıklarıdır. Bazı dilbilgisi kitapları bağlaçları anlamsız sözcükler olarak benimsemektedirler. Doğan Aksan yönetiminde oluşturulan *Sözcük Türleri* adlı eserde konu ile ilgili şunlar söylemiştir: “*Burada özellikle belirtmek istediğimiz konu herhangi bir dilde anlamsız bir sözcük olmadığı gibi sözcüklerin belirli kavramların anlatımı için yaratıldıklarıdır. Dilbilgisi çalışmalarının verileri de bunu desteklemektedir*¹¹². ” Dolayısıyla bir sözcüğün anlamsız olmasının onun söz dizimindeki görevine aykırı olduğunu ifade eder.

Ergin ise bu sözcük türünü manaları olmayan sadece gramer vazifeli kelimeler olarak kabul eder. “*Bu kelime türünün tek başlarına manaları yoktur. Hiçbir nesne veya hareketi karşılamazlar. Fakat manalı kelimelerle birlikte kullanılarak onları desteklemek suretiyle gramer vazifesi görürler. Onun için manalı kelimeler olan isim ve fiillerin yanında yer alarak vazife kazanırlar*

¹¹³.”

Türkçede Bağlaçlar adlı makalesiyle zamanında bağlaçlar ile ilgili kapsamlı araştırmayı yapan Oya Kaynak diğer gramercilerin aksine bağlaçları anlamlı kelimeler grubunda inceler. Kaynak'a göre; “*Bağlaçlar bağladıkları kelimeler ve cümleler arasında yakın bir anlam ilişkisi kurarlar ve bu ilişkiyi açıklarlar. Bunun için genellikle birbirinin yerine kullanılmazlar. Bağlaçlara anlam bakımından yarı anlamlı kelimeler diyebiliriz. Çünkü anlamlarının bütünlenesmesi bağladıkları kelime ve cümlelere bağlıdır*

¹¹⁴. Dolayısıyla bunlara bağımlı biçimbirimlerdir diyebiliriz.

Ediskun'a göre de bağlaçlar başı başına anlamları olmayan kelimelerdir. Buna karşılık tanımının devamında cümleleri, eş görevli kelimeleri, ya da kelime öbeklerini hem biçimce hem de anlamca bağlayan kelimelerdir¹¹⁵, diyerek bağlaçları hem anlamlı hem de anlamsız dil birlikleri olarak kabul eder.

Eski Türkiye Türkçesinde Edatlar, Bağlaçlar, Ünlemler ve Zarf Filler eserinin yazarı Tiken'e göre bağlaçlar da edatlar ve ünlemler gibi anlamsız kelimelerdir¹¹⁶, diyerek bağlaçları anlamsız kelimeler grubunda değerlendirir.

Korkmaz da bağlaçların özelliklerini sıralarken edatlar gibi tek başına anlamı olmayan kelimeler sınıfına sokarak onların anlamlı değil görevli kelimeler olduğunu dile getirir¹¹⁷.

¹¹² Doğan Aksan, age, s. 134.

¹¹³ Muharrem Ergin, age, s. 329.

¹¹⁴ Oya Kaynak, agm, s. 697.

¹¹⁵ Haydar Ediskun, age, s. 302

¹¹⁶ Kamil Tiken, *Eski Türkiye Türkçesinde Edatlar, Bağlaçlar, Ünlemler ve Zarf Filler*, TDK Yay., Ankara 2004, s. 50.

¹¹⁷ Zeynep Korkmaz, “Bağlaçlar ve Türkiye Türkçesindeki Oluşumları”, IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II, (24-29 Eylül 2000), TDK Yay., Ankara, s. 1094.

Ercan Alkaya; *Hacieminoğlu*'ndan yaptığı alıntı ve değerlendirmelerine göre; bütün kelimelerin bir kökeninin olduğunu, her kelimenin mutlaka bir kökene dayandırılıp anlamlandırılacağını ifade eder¹¹⁸. *Hacieminoğlu*'nun bu sözü bugün isim ve fiiller dışındaki kelime türlerinin de bir isim veya fiil kökünden çıkışmış olduklarını göstermektedir. Bağlaçların, zamanla farklı gramer birimlerini oluşturdukları ve bir kısmının köklerle ilişkilerinin takip edilememesi sonucu anımlarını kaybettikleri anlamsız birimler gibi algılandıkları olmuştur. Sözcüklerin anlamsızlığı bizim onları değerlendirdiğimiz biçimimiz ile yakından alakalıdır. Zaten sözcük türleri köken olarak da isim ve fiil olarak ayrılmıştır. Dolayısıyla sözcükler üzerine tam bir etimolojik çalışma yapılabilece veya sözcüklerin tarihi metinler içerisindeki seyri takip edilebilse sözcük anımlı bir yapıya kavuşacaktır. Ancak kökenine inemediğimiz bazı bağlaçlar ise anımlı kelimeler ile birlikte kullanılarak yarı anımlı kelimeler haline gelirler. Bazen de bağlaçlar birlikte kullanıldığı kelime grubuya anlam kazanır. Dolayısıyla bağlaçları tamamen anlamsız kelimeler grubuna sokmak yerine *anımlı kelimeler* veya *yarı anımlı kelimeler* diye adlandırmak daha doğru olacaktır.

8. Bağlaçların Görevleri

Bağlaçlar sözcük türleri içerisinde her ne kadar anlamsız dil birlikleri olarak nitelendirilse de bağlaçların cümleye anlam bakımından kattığı yapılar çalışmamızın ilerleyen bölümünde verilecektir. Bağlaçlar genel kabule uygun olarak daha çok görevli dil birlikleri olarak karşımıza çıkar. Bağlaçlar üzerinde değerlendirmeler yapan araştırmacıların da gösterdiği bizim de tespit ettiğimiz kullanımlarına göre bağlaçların görevleri aşağıdaki gibidir:

- 1) Bağlaçlar cümlede aynı görevdeki dil birliklerini bağlar.
- 2) Anlamca birbirile alaklı cümleleri bağlar.
- 3) Çok sık olmamakla birlikte ek eylem alarak yüklem ve özne, nesne, tümleç olarak cümlede kullanılırlar.

9. Bağlaçlarda Vurgu

Bağlaçların vurgusu konusunda detaylı bir inceleme yapılmamıştır. Ancak bu sözcük türü olarak bağlaçların tamamen vurgusuz olduğu anlamına gelmez. Bağlaç kelime türünde vurgu diğer kelime türlerine nazaran daha farklı olup yarı vurguludur.

Tek heceden oluşan bağlaçlar yarı vurgulu olup vurgu düzeyi çok alt seviyedendir. Diğer bağlaçlar ise vurguyu son hecesine taşıır (ancak, yalnız, fakat gibi). Özellikle pekiştirme görevinde bulunan birtakım bağlaçlar (de, bile, dahi...) vurguyu kendisinden önceki kelimenin son hecesine taşıır. mi soru edati vurguyu kendisinden önceki kelimenin son hecesine taşıır. Ancak bu durum *mi* soru edatının bağlama göreviyle kullanıldığı durumlarda değişir. Bağlama göreviyle kullanıldığı cümlelerde *mi* soru edati eş değer ve eş görevdeki kelimeleri bağladığı için vurgusuz bir şekilde kullanılır.

10. Bağlaçların Tasnifi

Bağlaç konusunda açıklığa kavuşturulması gereken bir diğer konu ise bağlaçlar ile ilgili kapsamlı bir tasnif denemesinin yapılmamış olmasıdır. Yapılanlar ise hep bir başlığı eksik bırakılarak yapılan tasnif denemeleridir. Ömer Demircan, "Türkçede bağlama işlevi ve bağlayıcılar

¹¹⁸ Ercan Alkaya, **Kuzey Grubu Türk Lehçelerinde Edatlar**, Manas Yayıncılık, Elazığ 2007, s. 17.

adlı makalesinde bağlaçları “Oysa bağlaçlar bağımlılıştıracı (*subordinating*) ve eşleyici (*coordinating*) diye ikiye ayrılır¹¹⁹. ” diyerek bağlaçları iki grupta inceler.

Muharrem Ergin ise bağlaçları edatlar üst başlığı içerisinde bağlama edatları alt başlığı ile tasnif eder. Ergin'e göre edatlar; ünlem edatları, bağlama edatları ve son çekim edatları olmak üzere üç çeşittir. Bağlama edatlarını da kendi arasında sıralama edatları, denkleştirme edatları, karşılaştırma edatları, cümle başı edatları, sona gelen edatlar, kuvvetlendirme edatları olmak üzere altı grupta inceler¹²⁰.

Tahir Nejat Gencan Dilbilgisi adlı eserinde bağlaçları sınıflandırmaya tabi tutmadan kullanılan bağlaçlar ile ilgili örnek vermeyi yeterli bulmuştur. Ancak Gencan bağlaçları yapılarına göre incelemiştir ve beş gruba ayırmıştır. “1) Yalın bağlaçlar, 2) Türemiş bağlaçlar, 3) Bileşik bağlaçlar, 4) Öbekleşmiş bağlaçlar, 5) Yabancı kökenli bağlaçlar¹²¹. ”

K. Grönbech bağlaçları *bağlar* terimi adı altında kullanır; sıralayıcı bağlar ve alt sıralayıcı bağlar olmak üzere iki başlıkta inceler¹²². “Türkçede Bağlaçlar” makalesinin yazarı Oya Kaynak bağlaçları yapılarına bakımından ve anlamları-görevleri bakımından inceler. Yapıları bakımından bağlaçlar 1) Tek kelime halinde olanlar (yalın olanlar, birelşik olanlar) 2) Birlik halinde kullanılan bağlaçlar (yalın olanlar, birelşik bağlaçlar). Anlamları-görevleri bakımından bağlaçlar ise üç grupta incelenir. 1) Kelime bağlaçları, 2) Cümle bağlaçları, 3) Kelime ve cümle bağlaçları. Yazar cümle bağlaçlarını ise ayrı ayrı hem görev bakımından hem de anlam bakımından inceler. Görev bakımından iki cümlenin arasında kullanılanlar ve iki cümlenin başında kullanılanlar olmak üzere iki grupta değerlendirir. Anlam bakımından ise, karşılık anlamları kazandıran cümle bağlaçları, sebep anlamları kazandıran cümle bağlaçları, özet anlamları kazandıran cümle bağlaçları, ihtimal anlamları kazandıran cümle bağlaçları, anlamlı pekiştiren cümle bağlaçları. Ayrıca kelime ve cümle bağlaçlarını anlam bakımından kendi içerisinde beraberlik anlamlı verenler, seçme anlamlı verenler, karşılaştırma anlamlı verenler şeklinde olmak üzere 3'e ayırarak inceler¹²³.

Türkçe Dilbilgisi'nde Hengirmen ise bağlaçları biçim bakımından dörde ayırarak incelemiştir bağlaçların görev anlam bakımından durumunu ise örneklerle vermeye çalışmıştır: 1) Yalın bağlaçlar, 2) Türemiş bağlaçlar, 3) Bileşik bağlaçlar, 4) Öbekleşmiş bağlaçlar¹²⁴.

Haydar Ediskun Türk Dilbilgisi adlı kitabında bağlaçları herhangi bir tasnife tabi tutmamıştır ancak atmış dört madde başlığı ile bağlaçları incelemiştir bağlaçların anlamsal özelliklerini vererek geçmişteki kullanımlarını vermiştir¹²⁵.

Bağlaçlar ile ilgili en geniş sınıflandırmayı yapan Zeynep Korkmaz bağlaçları kökenlerine göre, şekil ve şekil bilgisi yapılarına göre, işlevlerine ve cümledeki yerlerine göre başlıklarını altında sınıflandırma yapmıştır. Korkmaz'a göre bağlaçların sınıflandırması şöyledir: I. Kökenlerine göre bağlaçlar, a) Yabancı kökenli bağlaçlar, b) Karışık kökenli bağlaçlar, c) Türkçe kökenli bağlaçlar. II. Şekil ve şekil bilgisi yapılarına göre bağlaçlar, a) Tek kelimedenden oluşan bağlaçlar, b) Çeşitli kelime grubu halinde olan bağlaçlar, c) İki veya daha çok kelimenin tekrarı ile oluşan bağlaçlar d) Cümle yapısında olan bağlaçlar. III. İşlevlerine ve cümledeki yerlerine göre bağlaçları beş grupta incelemiştir ayrıca cümle bağlayıcısı niteliğinde olanları ise kendi arasında anlam bakımından ele

¹¹⁹ Ömer Demircan, “Türkçede Bağlam İşlevleri ve Bağlayıcılar”, Türk Dilbilim Konferansı Bildirileri, 9-10 Ağustos 1984, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, s. 47.

¹²⁰ Muharrem Ergin, age, s. 329

¹²¹ Tahir Nejat Gencan, age, s. 483

¹²² K. Grönbech, age, s. 44-48.

¹²³ Oya Kaynak, agm, s. 697-705.

¹²⁴ Mehmet Hengirmen, age, s. 175-196.

¹²⁵ Haydar Ediskun, age, s. 302-321.

almıştır. a) Sıralama bağlaçları, b) Denkleştirme –karşılaştırma ve seçme bağlaçları, c) Pekiştirme bağlaçları, d) Nöbetleşme bağlaçları, e) Cümle bağlayıcısı niteliğindeki bağlaçlar. Cümle bağlayıcısı niteliğinde olanların işlev bakımından sınıflandırılması. a) Açıklama bildiren cümle bağlayıcıları, b) Sonuç bildiren cümle bağlayıcıları, c) Üsteleme bildiren cümle bağlayıcıları, d) Sebep bildiren cümle bağlayıcıları, e) Zıtlık bildiren cümle bağlayıcıları, f) Daha başka işlerde kullanılan cümle bağlayıcıları¹²⁶. şeklinde bir tasnif yapmıştır.

Ana Hatlarile Türk Grameri adlı eserde *Tahsin Banguoğlu* rabit terimi ile bağlaçları karşılamayı uygun bulduktan sonra rabitler kelime ve cümleleri muhtelif münasebetlerle bağlarlar dierek bağlaçların anlam bakımından durumunu incelemeyi tercih etmiştir. *Banguoğlu*'na göre rabitler; atif (copulatif), mukayese (comparatif), bölünme (partitif), terdid (disjunctif), istidrak (adversatif), temyiz (concessif), şart (conditionnel), sebep (causal), netice (consecutif), gate (final) gibi¹²⁷.

Banguoğlu bu kez *Türkçenin Grameri* adlı yapıtında ise bağlam terimini kullanmış bağlaçları daha ayrıntılı işlemiş bağlama ilişkileri ve bağlam çeşitleri diye kapsamlı bir tasnife gitmiştir. *Banguoğlu*'na göre; "I. Bağlama ilişkileri başlığı altında 1) Ulama bağlamları, 2) Ayırtlama bağlamları, 3) Karşıtlama bağlamları, 4) Almaşma bağlamları, 5) Üsteleme bağlamları, 6) Açıklama bağlamları, 7) Salt bağlamlar, 8) Yerverbatima bağlamları, 9) Sebep bağlamları, 10) Sonuç bağlamları, 11) Amaç bağlamları, 12) Şart bağlamları, şeklindedir. Devamında ise on iki sınıfa ayrılan bağlaçların ilk altısı yan yana bağlantı, sonraki altısı ise alt alta bağlantı kurarlar, diye bir açıklama getirmiştir. Bağlamların çeşitleri bölümünde bağlamları köken itibariyle incelemeyi tercih etmiştir: *Banguoğlu*'na göre bağlam çeşitleri 1) Türkçe asıllı bağlamlar, 2) Birleşik bağlamlar, Yabancı asıllı bağlamlar şeklinde üçe ayrılır¹²⁸".

76 Bağlaç sözcük türünü edat başlığı altında inceleyen ve bunu çekim edatlarının alt başlığı halinde veren *Janos Eckmann* kapsam olarak çok dar olan bir sınıflandırma yapmıştır. *Eckmann'a* göre çekim edatlarının iki çeşidi vardır, bunlar; 1) Kelimeleri ve yardımcı cümleleri birleştiren sıralama edatları, 2) Yardımcı cümleyi esas cümle ile birleştiren bağlama edatları¹²⁹.

Nurettin Demir ve Emine Yılmaz Türk Dili El Kitabında bağlaçları işlevleri bakımından sınıflandırılmışlardır. 1) Sıralama Bağlaçları, 2) Denkleştirme bağlaçları, 3) Karşılaştırma bağlaçları, 4) Cümle başı bağlaçları şeklindedir¹³⁰.

Bağlaçları edatlar başlığı altında bağlama edatları alt başlığı ile inceleyen Hacıeminoğlu bağlama edatlarında anlam ve görev bakımından ayrıca gitmeden şu başlıklar altında incelemiştir: 1) Cümle başı edatları, 2) Asıl bağlama edatları, 3) Denkleştirme edatları. Bağlama edatlarını mana, şekil ve kullanılış bakımından şu gruplara ayırır: a) Herhangi iki cümleyi bağlayanlar, b) Şart cümlelerini bağlayanlar, c) Cümle başı edatları. Bağlama edatlarını menşei ve teşekkül tarzi bakımından da üç gruba ayırır: a) Yabancı asıllı olanlar, b) Eskiden edat olarak kullanılagelenler, c) Edat durumunda kullanılan kalıplılmış kelime grupları. Ayrıca Hacıeminoğlu bizim bağlaçlar başlığı altında incelediğimiz kuvvetlendirme ve karşılaştırma-denkleştirme edatlarını farklı başlıklarda incelemiş bağlama edatlarından ayırmıştır¹³¹.

¹²⁶ Zeynep korkmaz, age, s. 1095-1136.

¹²⁷ Tahsin Banguoğlu, *Anahatlarile Türk Grameri*, Dergah Yay., İstanbul 1940, s. 42

¹²⁸ Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, TDK Yay., Ankara 2004, s. 390-395.

¹²⁹ Janos Eckman, age, s. 135.

¹³⁰ Nurettin Demir, Emine Yılmaz, age, s. 200

¹³¹ Necmettin Hacıeminoğlu, age, s. 112-269.

Bağlaçların tasnif denemelerinde daha çok yapı, köken ve kullanılış özellikleri dikkate alınmıştır. Bağlaçların görevlerine göre tasnifi arka planda kalmıştır. Bağlaçların fonksiyonları ile ilgili tasnif denemeleri daha çok diğer değerlendirmeler içerisinde kaybolup gitmiştir. Yukarıda gramer kitaplarında verilen bağlaç sınıflandırmalarından sonra tarafımızca yapılan tasnif denemesi aşağıdaki gibidir: *Türkçe Türkçesi Ağızlarında Bağlaçlar* adlı çalışmamızda yukarıda vermiş olduğumuz tüm tasniflerden yararlanılmış olup en kapsamlı yapılmaya çalışılmıştır. Yaptığımız tasnif denemesi aşağıdaki gibidir.

10.1. Yapıları Bakımından Bağlaçlar

10.1.1. Basit Yapılı Bağlaçlar: Kullanıldığı cümlelerde yapım eki almamış, herhangi bir kelime ile birleşmemiş veya öbekleşmemiş bağlaçlardır. “ahiri, allahdır, allahtan, ama, amma, arkasından, atıyorum, aynı, aynen, ayrı, bari, bereket, canım, de, daha, guya...” şeklindedir.

10.1.2. Türemiş Yapılı Bağlaçlar: Yapıları bakımından bağlaçlar sınıflandırması içerisinde sayıca en az grubu oluşturanlar türemiş yapılı bağlaçlardır. Çünkü yukarıda da birkaç kez debynildiği üzere Türkçe bağlaç türemeye yatkın olan bir dil değildir. Dolayısıyla türemiş yapılı bağlaç şeklinde karımıza çıkan bu yapı sadece belirli kelimelerle sınırlı kalmıştır. “anca, acıkçası, kısacası, anlaşılan, demek, diye...”

10.1.3. Birleşik Yapılı Bağlaçlar: İki ayrı kelimenin anlam kayması veya tür değiştirmesi sonucu anlam ve yapıcı birleşmesiyle oluşan bağlaçlardır. “ancak, belki, belki...belki..., bilakis, bilhassa, coğunlukla, cunki, oysa, oyleyse, neyse, halbuki, veyahut, meğerse, nitekim, sanki, halbuki...”

10.1.4. Öbekleşmiş Bağlaçlar: En az iki kelimenin bir takım kurallar çerçevesi sonucunda bir araya gelerek oluşturdukları kalıplılmış dil birliklerine denir.

10.1.4.1. Kelime Grubu Şeklinde Öbekleşen Bağlaçlar: Sıfat tamlaması, isim tamlaması, edat grubu, zarf-fiil grubu, sıfat-fiil grubu, ünlem grubu gibi çeşitli gruplar halinde bulunan bağlaçlardır. “allahın izniyle, allahın dorusu, artık yani, asıl itibarıyle, aynı dedigim gibi, aynı esnada, hele bilhassa, bir turlu, bir deyimle, bi taraf bir...bir..., biri... biri de..., bu defa, bu bunun haricinde, bunun esasında, bunun yanında, bunun yanı sıra, bunun dışında, bunun sonunda, bunun icin, bunun üzerine buna gore, bundan boyle, bundan kere, bundan sonra, buyuk ihtimalle...”

10.1.4.2. Cümle Şeklinde Öbekleşen Bağlaçlar: Herkesçe bilinen asıl anımlarını anlam kayması yoluyla kaybeden ve kelimelerin kalıplaması yoluyla oluşan cümlelik özelliğini yitiren dil birliklerine denir. “e ne yapalım, allah selamet versin, allah ne verdiyse, allah izin verirse, allah var, anadin mi, arzu et, aslina bakarsan, bağ bağalım, bak annatayım, bereket versin, bi bağımsıla, bir baştık, bi gorecen, bir de ne gorsun, bi de baktık, bi de bağımsız, biliyonuz, bilimisin, biliyosun, bilirsın, bilmem, bak sen...”

10.1.5. Yapısı Belirlenemeyen Bağlaçlar: Taranan etimolojik sözlükler ve etimoloji ile ilgili makaleler sonucunda bir kısım bağlaçların yapısı tespit edilememiştir. “ellelem, hazār, yalıml...”

10.2. Köken Bakımından Bağlaçlar

10.2.1. Türkçe Kökenli Bağlaçlar: Bağlaçlarda sayıca çokluk Türkçe bağlaçlara aittir. Türk dilinin bağlaç üretmeye ve kullanmaya yatkınlığını göstermesi açısından önemli bir tespit: ayrı, atıyorum, besbelli, e sindi, è gine, e işte, e ne yapalım, anadin mi, anca, ancak, arkasından, artık, artuh yoksa, ġalan aslina bakarsan, atıyorum, ayrıca, az daha, bak, bahèle, bağsana, bak sen, bağ bağalım, bak işte, bak annatayım, bak şindi, bakam...bakam..., belli, bir turlu, bir deyimle, bi bağımsıla, bir baştık, bi taraf, bi tek, bi gorecen, biri...biri..., diyelim”

10.2.2. Yabancı Kökenli Bağlaçlar: Türkçeye Arapça ve Farsçadan girmiş bağlaçlar ise aşağıdaki gibiidir.

10.2.2.1. Arapça Kökenli Bağlaçlar: “acaba, ahiri, ama, asla, bereket, bilakis, bilahare, bilhassa, binaenaleyh, galiba, gayrı...”

10.2.2.2. Farsça Kökenli Bağlaçlar: “bari, cunku, eger, gah, gerci, guya, keşke, ki, meger, sade...”

10.2.3. Karışık Kökenli Bağlaçlar: Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanılan bir kısım bağlaçlar ise Türkçe-Arapça, Türkçe-Farsça, Türkçe-Fransızca, Arapça-Farsça, Türkçe-Arapça-Farsça şeklinde olup iç içe geçmiş kaynaşmış nitelikteki bağlaçlardır:

10.2.3.1. Türkçe-Arapça Kökenli Bağlaçlar: “ama genelde, artık gari, bazı... bazı da..., bereket versin, bu sebeple, bu sefer, ekseriyetde, ekseriyetle, emin ol, esas itibarıyle, ...”

10.2.3.2. Türkçe-Farsça Kökenli Bağlaçlar: “evet ama, gel ki, gene ki, ha ki, hani ya, hele ki, her neyse, hic değilse, neyse ki...”

10.2.3.3. Arapça-Farsça Kökenli Bağlaçlar: “belki, madem ki, maksat ki, tabi ki, tabi ya, veya, veyahut...”

10.2.3.4. Fransızca-Türkçe Kökenli Bağlaç: normalde.

10.2.3.5. Türkçe-Arapça-Farsça Kökenli Bağlaçlar: “helbette ki, essahdan ki, halbuki... zannet ki, ya... yahut da...”

10.2.4. Kökeni Belirlenemeyen Bağlaçlar: Taranan etimolojik sözlükler ve etimoloji ile ilgili bakılan makaleler sonucunda bir kısım bağlaçların kökeni tespit edilememiştir. “ellelem, hazār, yalıml...”

10.3. Kullanımlarına Göre Bağlaçlar

10.3.1. Sıralama Bağlaçları: Eş değer ve eş görevdeki art arda gelen kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri bağlar. “ama...ama..., bir...bir..., bir...bir de..., dA...dA..., desem... desem..., diyalim...diyalim... gerek...gerek, hem...hem..., ile, ister...ister..., olsun...olsun..., ve...”

10.3.2. Denkleştirme Bağlaçları: Birbirine eşit olan, biri diğerinin yerini tutabilecek olan farklı iki unsuru birbirine bağlamak amacıyla kullanılan bağlaçlardır. “veyā, veyahutT da, ya, yahut..., ya...ya..., ya...ya da...”

10.3.3. Karşılaştırma Bağlaçları: Karşılaştırılan birden çok unsuru birbirine bağlayan bağlaçlardır. “hem... hem..., ne... ne..., ya... ya...”

10.3.4. Pekiştirme Bağlaçları: Anlamcı birbiriley alakalı olan iki ögeden birini diğerine bağlarken anlamca pekiştirme ve bağlayıcılık olarak da düşünsel bir bağlama işlevi üstlenen bağlaçlardır. “acaba, alimallah, allah var, ama, amma, amma da, besbelli, de/da, dahi, ise...”

10.3.5. Nöbetleşme Bağlaçları: İki öğe arasında çeşitli yönlerden seçenekli bir bağlama işlevi görürler. “bazen... bazen..., bazı... bazı..., bir... bir..., kimi... kimi...”

10.3.6. Cümle Bağlayıcıları: Bu bağlaç grubundakiler cümleleri bağlama görevi ile kullanırlar. Ancak sıralama, denkleştirme, karşılaştırma, nöbetleşme ve pekiştirme bağlaçları da aynı zamanda cümle bağlayıcısı olarak kullanılmışlardır. Türkiye Türkçesi ağızlarında sayıca zaten diğerlerine göre oldukça fazla olan cümle bağlayıcıları bu kullanımına sahip bağlaçların da eklenmesiyle geniş bir yer tutmuştur. Ancak bu gruptakiler sadece cümle bağlayıcılarıdır. “acaba,

allahtan, ama, ancak, ancah ki, arkasından, artık, ġalan, asıl itibariyle, asla, atıyorum, aynı, bari, bereket, bereket versin, bereket versin ki, sebeple, bu durumda, bu şekilde, bu arada, bu sırada, bu açıdan, bunun haricinde, bunun esasında, bunun yanında, cunku, de...”

10.4. Kullanım Yerine Bağlaçlar

10.4.1. Cümle Başı Bağlaçları: Bu bağlaç grubundakiler kullanıldıkları cümlede cümle başı göreviyle kullanılırlar ve başında bulundukları cümleleri ya kendisinden öncekine veya kendisinden sonraki cümlelere bağlarlar. “acaba, allahtan, anca, ancak, ancah ki, arkasından, artık, bereket, bereket versin, bereket versin ki, beriyetden, besbelli, bilakis, bilhassa, hele bilhassa, binaenaleyh, bir turlu, bir deyimle, bir baştık, bi yo...bi yo..., bunun icin, bunun uzerine, buna gore bundan dolayı, canım, cunku, de...”

10.4.2. Cümle Sonunda Kullanılan Bağlaçlar: “ama, amma, anca, artık,aslında, bah, baķam, baķsana, bari, belki, belli, besbelli, bile, de...”

10.4.3. Sadece Cümle Başında Kullanılan Bağlaçlar: Bu bağlaçlar cümleleri bağlayıp cümle başı bağlacı olarak kullanıldığı gibi iki cümlein arasına girmeden bir cümlein başında da kullanılabılırler: “bari, belki de, e ġari, esas, esasen, gayrı, gelelim, genelde, genellikle, guya, ha ki, halihazırda, haliyle, hele...”

10.4.4. Cümle İçinde Kullanılan Bağlaçlar: “bile, de, dahi, değil, eger, ile, ise, ki, mi/mi, ve, veya, veya da...”

10.5. Bağlayıcılık Özelliğine Göre Bağlaçlar

10.5.1. Kelimeleri Bağlayanlar: “ama, amma, bir... bir..., biri... biri..., de/da, eger, gerek... gerek..., hem... hem..., ile, ise, ki, mi/mi, ne... ne...”

10.5.2. Kelime Gruplarını Bağlayanlar: “ama, amma, belki... belki..., bile..., bir... bir... biri... biri..., de/da, hem... hem de..., ve, veya...”

10.5.3. Cümleleri Bağlayanlar: “allahdır, allahtan, anca, ancak, ancah ki, arkasından, artık, ġalan, belle ki, belli, bereket, bereket versin, bereket versin ki, besbelli, bilakis, bilhassa, hele bilhassa, binaenaleyh, bir de ne gorsun, bi de baktık, bi de bahmiş, bunun dışında, bunun sonunda, bunun icin, bunun uzerine, buna gore, ...mukabil, bundan dolayı, bundan böyle, bundan kere, bundan sonra, büyük ihtimalle, canım, cunku, de, uzatmayalım, uzun lafin kısası...”

10.6. Cümle Bağlayıcılarının Bağlama Biçimleri

10.6.1. Başında Bulunduğu Cümleyi Kendisinden Önceki Cümleye Bağlayanlar: “ama, ancak, eger, elbet, evet ama, herhalde, keşke, kısacası, lakin, maalesef, malum, malum ya, meğer, meğerse, üstelik, velhasıl, zaten...”

10.6.2. Başında Bulunduğu Cümleleri Sonraki Cümlelere Bağlayanlar: “bak, baĥdim ki, baķam, baķarsın ki, canım, diyelim ki, gelelim, gerci, madem ki, neyse ki, sozum ona...”

10.6.3. Her İki Cümleyi Tekrar Yoluyla Birbirine Bağlayanlar: “ama... ama..., amma... amma..., bazi... bazi..., bazi... bazısı da, belki... belki..., bir... bir..., biri... biri..., biri... biri de..., biyo... biyo..., gerek... gerek..., ister... ister..., ha... ha..., hem... hem..., olsun... olsun..., ne... ne..., ya... ya...”

11. Görevlerine Göre Bağlaçlar

Taradığımız eserlerin metin bölümlerinden tespit ettiğimiz bağlaçları görev bakımından 28 başlık altında inceledik.

- a) Açıklama anlamı taşıyanlar
 - b) Benzerlik anlamı taşıyanlar
 - c) Birliktelik anlamı taşıyanlar
 - d) Ekleme anlamı taşıyanlar
 - e) Genelleme anlamı taşıyanlar
 - f) Hatırlatma anlamı taşıyanlar
 - g) Dikkat çekme anlamı taşıyanlar
 - f) İstek-Temenni anlamı taşıyanlar
 - i) Kabullenme anlamı taşıyanlar
 - i) Karşılaşturma anlamı taşıyanlar
 - j) Karşılık anlamı taşıyanlar
 - k) Kesinlik anlamı taşıyanlar
 - l) Olasılık anlamı taşıyanlar
 - j) Olumsuzluk anlamı taşıyanlar
 - k) Onaylama anlamı taşıyanlar
 - l) Özetleme anlamı taşıyanlar
 - m) Pekiştirme anlamı taşıyanlar
 - n) Pişmanlık anlamı taşıyanlar
 - o) Sebep anlamı taşıyanlar
 - ö) Seçme anlamı taşıyanlar
 - p) Sıralama anlamı taşıyanlar
 - r) Sonuç anlamı taşıyanlar
 - s) Soru anlamı taşıyanlar
 - ş) Şart anlamı taşıyanlar
 - t) Şaşkınlık anlamı taşıyanlar
 - u) Üsteleme anlamı taşıyanlar
 - ü) Varsayımdır anlamı taşıyanlar
 - v) Yaklaşma anlamı taşıyanlar

12. Sözcük Türlerinin Bağlac Olarak Kullanımına Göre

- a) İsimlerin bağlaç olarak kullanımı
 - b) Sıfatların bağlaç olarak kullanımı
 - c) Zamirlerin bağlaç olarak kullanımı
 - d) Zarfların bağlaç olarak kullanımı
 - e) Fiillerin bağlaç olarak kullanımı

Türkiye Türkçesi ağızları metinlerinde tespit edilen bağlaçlar aşağıdaki gibidir:

- | | |
|--------------------------|------------------------------|
| 1. acaba | 49.anca |
| 2. af buyur | 50.ancak |
| 3. afedersin | 51.ancah ki |
| 4. ahiri | 52.anlaşilan |
| 5. aksine | 53.arkasından |
| 6. allahdır | 54.arkasından da |
| 7. allahtan | 55.artık |
| 8. allâhin dôrusu | 56.artık gari |
| 9. allahalem | 57.artık yani |
| 10. allahisa | 58.artuğ yoksa |
| 11. allâhañ hegmeti | 59.arzu et- |
| 12. allah bilir ki | 60.asıl itibariyle |
| 13. allah bilir | 61.asla |
| 14. allah bilir ya | 62.aslında |
| 15. allah etmesin | 63.aslina bakarsan |
| 16. allah işde | 64.atıyorum |
| 17. allân izin verirse | 65.aynen |
| 18. allân izniyle | 66.aynı |
| 19. allah ne verdiyse | 67.eyni ki |
| 20. allah selamet versin | 68.ayni dediğim gibi |
| 21. allah var | 69.ayni esnada |
| 22. allah vere de | 70.ayni şekilde |
| 23. ama | 71.ayni vaziyetde |
| 24. ama...ama... | 72.ayni zamanda |
| 25. ama belkim | 73.ayni zamanda da |
| 26. ama çünkü | 74.ayrı |
| 27. ama eralde | 75.ayrıca |
| 28. ama fakat | 76.ayriyeten |
| 29. ama qayri | 77.ayriyeten de |
| 30. ama gene de | 78.az daha |
| 31. ama genelde | 79.az galsin ki |
| 32. ama mutlaka | 80.bağ |
| 33. ama yalnız | 81.bağ ki |
| 34. ama zaten | 82.bağ sen |
| 35. aman nedir | 83.bakam |
| 36. amma | 84.bağalım |
| 37. amma mesela | 85.bak bakam |
| 38. amma...amma... | 86.bağdim |
| 39. amma fahat | 87.bağdim ki |
| 40. emme gayli | 88.bakarsın ki |
| 41. amma gene de | 89.bağmış ki olacağ iş değil |
| 42. amma heralde | 90.bağsana |
| 43. amma işde | 91.bak annatayım |
| 44. amma da | 92.bağ hele |
| 45. amma ve lakin | 93.bağ sâ söyleyim |
| 46. emme lekin | 94.bak şindi |
| 47. emme yalnız | 95.bari |
| 48. anadin mı | 96.bazan...bazan... |

- | | |
|--|-----------------------------------|
| 97. bazi... bazi... | 146. bi yan...bi yan... |
| 98. bazi... bazi da... | 147. biri...biri... |
| 99. bazısı... bazısı... | 148. biri... biri de... |
| 100. bazi... bazisi da... | 149. birinin... birinin... |
| 101. bazısı... bazısı... bazısı da... | 150. birisi... birisi... |
| 102. bazları... bazları... | 151. birisi de...birisi de...: |
| 103. bazları... bazları da... | 152. biri(si)... birisi de... |
| 104. bazısına... bazısına... bazısına... | 153. birisi... birisi...birisi... |
| 105. bazi da | 154. biri... biri... biri... |
| 106. belki | 155. biri... biri... biri de... |
| 107. bekim ki | 156. birisi... birisi de... |
| 108. belki de | 157. birſine... birſine... |
| 109. belki... belki... | 158. biri...digeri... |
| 110. belle ki | 159. biri...öteki... |
| 111. belleyrim ki | 160. birisi...öteki de... |
| 112. belli | 161. biri...biri...digeri... |
| 113. bereket | 162. birisi...birisini de... |
| 114. bereket versin | 163. bir daha |
| 115. bereket versin ki | 164. bir daha da |
| 116. beribenzer | 165. bir de |
| 117. beriyetden | 166. bi de baķ- ... |
| 118. besbelli | 167. bi defa |
| 119. bilahare | 168. bi kere |
| 120. bilakis | 169. bir de ne görsün |
| 121. bilhassa | 170. bir yol |
| 122. hele bilhassa | 171. bir yol da |
| 123. bil-... | 172. biyo... biyo... |
| 124. biliyorsun ki | 173. bir o ki |
| 125. bil ki | 174. bizzat |
| 126. biliyoñ ñu, biliyoñ mu | 175. bizatihi |
| 127. bilmem | 176. boyul |
| 128. bilemem | 177. böyle |
| 129. bildi-jm ḳadarıyla | 178. böle ki |
| 130. bile | 179. böylece |
| 131. binaenaleyh | 180. böylelikle |
| 132. bi baķ-... | 181. bu defa |
| 133. bir deyimle | 182. bu defa da |
| 134. bir ehdimal | 183. bu gāle |
| 135. bi görecen | 184. bu kez |
| 136. bir görse ki | 185. bu kerez de |
| 137. bir oldum ki | 186. bu arada |
| 138. bi tarafdan | 187. bu açıdan |
| 139. bi teK | 188. bu bakımdan |
| 140. bir var ki | 189. bu durumda |
| 141. bir...bir... | 190. bu sebeple |
| 142. bir...bir...de | 191. bu sebepden |
| 143. bi...bi...bi de | 192. bu sefer |
| 144. bi ḳisım...bi ḳisım... | 193. bu sefer de |
| 145. bi taraf...bi taraf... | 194. bu sıradı |

- | | |
|----------------------------|-------------------------------|
| 195. bu suretde | 244. diyecek |
| 196. bu suret ile | 245. diye |
| 197. bu şekilde | 246. diyelim |
| 198. bu yüzden | 247. diyelim ki |
| 199. buna göre | 248. diyelim... diyelim... |
| 200. bundan dolayı | 249. diyorum ya |
| 201. bundan kere | 250. döru |
| 202. bundan sonra | 251. doğrudan doğruya |
| 203. bundan soğra da | 252. doğrudur |
| 204. bunun dışında | 253. doğrusu |
| 205. bunun esasında | 254. dolayısıyla |
| 206. bunun haricinde | 255. dolayısıyla da |
| 207. bunun için | 256. dur |
| 208. bunun üzerine | 257. dur bakalım, dur bakayım |
| 209. bunun yanında | 258. duyduğuma göre |
| 210. bunun yanı sıra | 259. duyduğum kadarıyla |
| 211. büyük ihtimalle | 260. düşünebiliyo musun |
| 212. canım | 261. a/e |
| 213. çünkü | 262. e öylüyse |
| 214. çünkü niye | 263. e şindi |
| 215. de, da | 264. è gine |
| 216. de... de... | 265. e gari |
| 217. daha | 266. e işte |
| 218. dahasını | 267. e ne yapalım |
| 219. daha da | 268. ebi soy |
| 220. daha doğrusu | 269. eger |
| 221. daha Türkçesi | 270. eger de |
| 222. daha sonra | 271. eger ki |
| 223. dahi | 272. eger mümkünse |
| 224. de ki/ de kine | 273. eh |
| 225. dedim | 274. eh işte |
| 226. dedim ya | 275. eh öyleyse |
| 227. dedığım gibi | 276. ehe |
| 228. değil | 277. ekseri |
| 229. değil de | 278. ekseriya |
| 230. değil ki | 279. ekseri de |
| 231. değilise | 280. ekseriyet |
| 232. değil mi | 281. ekseriyet de |
| 233. demek | 282. ekseriyetle |
| 234. demek ki | 283. ek olarak |
| 235. demek istedığım | 284. elbet |
| 236. demek olsun ki | 285. elbette |
| 237. demem | 286. helbette ki |
| 238. demeden... demeden... | 287. ele nasın eddiysa |
| 239. demisen | 288. ellelem |
| 240. dersin | 289. emin ol |
| 241. darsen ki | 290. emin ol ki |
| 242. derken | 291. en azından |
| 243. desem... desem... | 292. ejer |

293. ejer ki
294. en iyisi
295. en nihayetinde
296. en önemlisi
297. en son
298. en sonunda
299. esas
300. esasında
301. esasen
302. esas itibariyle
303. essah
304. essaḥdan
305. essaḥdan ki
306. et ki
307. evel
308. evvelâ
309. evelden... sonradan
310. evelden... şimdi/hinci...
311. evelden... hinci de
312. evelden... şimdiyse...
313. evet
314. evet ya
315. evet ama
316. eyya ki
317. fakat
318. fakat ki
319. farz et
320. farz et ki
321. gâh...gâh
322. ġalan
323. galiba
324. gayri
325. gel
326. gel ki
327. gelelim
328. gel gelelim
329. gelelim olanlara
330. gene
331. gene de
332. gene ki
333. genelde
334. genellikle
335. genellikle de
336. genel olarak
337. gerçekte de
338. gerçekten
339. gerçi
340. gerek
341. gerek... gerek (se)...
342. gerekirse/gerekiyorsa
343. gör bak
344. görelim
345. görsen
346. gör galalım
347. güya
348. güya ki
349. ha
350. ha... ha...
351. ha ki
352. haçan ki
353. haddi zatında
354. hah
355. hâlâ
356. hala dâ/daha
357. hakikaten
358. hakikaten de
359. halbuki
360. halbuysa
361. halen
362. halen de
363. halen daha
364. halen daha da
365. hali hazırda
366. haliyle
367. hani
368. hani ya
369. hani belki
370. hani dedim ya
371. hasılı
372. hasılısı da
373. hasılı kelam
374. hatta
375. hatta da
376. hatta ki
377. hadi
378. haydi bakalım
379. haydi bakayım
380. hayır
381. hazār
382. hele
383. hele de
384. hele ki
385. hele bilakis
386. hem
387. hem de
388. hem... hem...
389. hem... hem... de

- | | |
|---------------------------------|--|
| 390. hep | 439. isterdum ki |
| 391. hep de | 440. ister... ister... |
| 392. hemen hemen | 441. isterse... isterse... |
| 393. her... her... | 442. ister dilerse... ister dilemezse... |
| 394. her ki | 443. ister istemez |
| 395. her nasılsa | 444. ise |
| 396. her neyse | 445. işgim |
| 397. her neyse de | 446. işin açıkçası |
| 398. her ne kadar | 447. işin kötüsü |
| 399. her ne desen | 448. işte |
| 400. her nedense | 449. işte gine |
| 401. her ne olursa | 450. işte deyim ya |
| 402. her ne olursa olsun | 451. işde söylediğimiz gimi |
| 403. her nerden oldıysa | 452. işte anlattım |
| 404. herhal | 453. iyi ki |
| 405. herhalde | 454. iyisi mi |
| 406. hiç | 455. ey büliysin ki |
| 407. hèç de | 456. ey dedi ki |
| 408. hiç değilse | 457. kâh... kâh ... |
| 409. hèç olmazsa | 458. kat'iyen |
| 410. heç de olmazsa | 459. kat'i suretde |
| 411. hèç unutmam | 460. keşke |
| 412. hinci, hindi | 461. keza |
| 413. hoş | 462. kısaca |
| 414. hulâsa | 463. kısacası |
| 415. hulasayı kelam | 464. ki/kim |
| 416. hülasayı kelam ki | 465. kine |
| 417. hususi | 466. kimi... kimi... |
| 418. icabında | 467. kimi... kimi de... |
| 419. icab_ederse | 468. kimisi... kimisi... |
| 420. icab_olar ki | 469. kimimiz... kimimiz... |
| 421. ihtimal ki | 470. kimisi... kimisi de... |
| 422. ile | 471. kiminin... kiminin... |
| 423. ilkin... sonra... | 472. kimisi... diğeri... |
| 424. ilkin... ondan sonra... | 473. kimisinden... kimisinden... |
| 425. ilk önce... ondan sōra | 474. kimisine... kimisine... |
| 426. illa | 475. kimisini... kimisini... |
| 427. ille de | 476. kimisi... kimisi... kimiside... |
| 428. illa ki | 477. kimisinij... kimisinij... |
| 429. inan | 478. kimisi... kimisi... kimisi... |
| 430. inanın | 479. kimi de |
| 431. inan ki | 480. kimisi de |
| 432. inanmazsın, inanmazsınız | 481. kim bilir |
| 433. inan Allaha | 482. lakin |
| 434. inan olsun | 483. lazı̄m ki |
| 435. inan et ki | 484. maalesef |
| 436. inan ehdimat et | 485. madem |
| 437. ister | 486. madem ki |
| 438. isterse/istersen/ istersez | 487. maksat |

488. maksat ki
489. malum
490. malum ya
491. mecbur
492. mecburen
493. meger
494. meger ki
495. megerse (m)
496. meselâ
497. mı/mi
498. misal
499. misal olaraḥ
500. muhakkak
501. muhakkak ki
502. mutlaka
503. mümkünse
504. mümkün mertebe
505. nasıl
506. nasılsa
507. nasıl olsa
508. nasıl olduysa
509. nasıl ki
510. ne... ne...
511. ne... ne de...
512. ne... ne... ne de...
513. ne bil-e...
514. ne bileyin işde
515. nedeceksin
516. nedense
517. neden dersen
518. nerden baksan
519. nedir adı
520. nerdeyse
521. neticede
522. neticesinde
523. neticede de
524. netice itibariyle
525. natica olaraḳ
526. neyime gerek
527. neyime lazı̄m
528. neyse
529. neysene
530. neyseydi
531. neyise uzatmiyah
532. neyse ki
533. ne başını argıdam
534. ne benzer
535. ne çare ki
536. ne diyelim
537. ne deyim sana
538. ne de olsa
539. ne de olmasa
540. ne eddiysem
541. ne fayda
542. ne kadar olsa
543. ne mümkün
544. ne münasebet
545. ne olursa olsun
546. ne yazık ki
547. ne yapayım/ne yapalı̄m
548. nihayet
549. nitekim
550. nitekim de
551. normalde
552. o bakımdan
553. o halde
554. o ki
555. onun için
556. o vesileyle
557. olma mı
558. olsa... olsa...
559. olsa olsa
560. olsa da olmasa da
561. olsa bile
562. olsa gerek
563. olsa gerek ki
564. olsun
565. olsun da
566. ...olsun ...olsun
567. olurdu olmazdı
568. ola ki
569. olur da
570. olur ki
571. olur ya
572. olmiya
573. olmiya ki
574. ondan kerim
575. ondan keyli
576. ondan soñra
577. ondan sona da
578. o nedenle
579. o sebepden
580. oysa (m)
581. oysa ki
582. öbür tarafдан
583. öbür tarafдан da

584. önce... sonra...
585. önce... sōnadan...
586. önce... sōra da...
587. önce... ondan sōra
588. önce... şindi...
589. önce... ondan sonra da
590. örneğin
591. öyle
592. öyle ya
593. öyle mi
594. öyleyse
595. öylelikle
596. öyle anlaşılıyor
597. öyle ki
598. ösen
599. peki
600. peki ama
601. sade
602. sadece
603. sakın
604. sanırmı/sanırsın
605. sanıy ki
606. sanki
607. sanki de
608. say ki/saysın ki
609. sebep
610. sebebiyse
611. senin anlayacağın
612. sırf
613. siz de bilirsiniz ya
614. sonra
615. sonra da
616. sonradan
617. sonadan da
618. sorsan
619. sözüm
620. sözün gelişи
621. söz gelimi
622. söz mesela
623. söz temsili
624. sözün temsili
625. sözüm ona
626. sözüm yabana
627. şahsen
628. şart olsun ki
629. şayet
630. şimdi
631. şimdi de
632. şimdiyse

633. şimdi bakş/şimdi baktım
634. söyle
635. söyle ki
636. şunu da deyim
637. şunu söyleyem
638. şu var
639. tabiri caizse
640. ta ki
641. tabi
642. tabi ki
643. tabi ya
644. tebi nölicaḥ
645. tahminen
646. tahmin edersem
647. tahmin etmiyorum ki
648. takdir edilirse
649. takriben
650. tama, taman
651. tamam
652. tamam mı
653. tam o sıradı, tam o sıralarda
654. tam aksine
655. tek/teki
656. tek ki
657. teki... teki...
658. tekrar
659. temsil
660. tipki
661. tövbe
662. tut
663. tutsa tutsa
664. umumiyetle
665. umumiyetle de
666. umumi olarak
667. uzatma/uzatmayalıım
668. uzun lafin kısası
669. üsdelik
670. üsdelik de
671. valla/vallaha
672. var ya
673. varsın
674. varsa... yoksa...
675. ve
676. ve de
677. velakin
678. velhasıl
679. velhasılıkelam
680. vesselam
681. veya

682. veya da	709. yalnız
683. yan	710. yalnız ki
684. veyahut	711. yalnızca
685. veyahut da	712. yani
686. veyahut... veyahut...	713. yani türkçesi
687. veyahut ki	714. yanı işte bélé
688. ya	715. yani ama
689. ya... ya...	716. yani hele
690. ya... veya...	717. yani hani
691. ya... yan...	718. yani misal
692. ya... veyahut da...	719. yani gine
693. ya... yahut da...	720. yānı nitekim
694. ya... yahut...	721. yani ya
695. ya... yoksa...	722. yazık
696. ya... yahut ki...	723. yerine göre
697. ya... veyahut...	724. yeter ki
698. yan... yan...	725. yok
699. ya da	726. yoğ ki
700. ya... ya da... / ya... ya... ya da	727. yoksa
701. yahut	728. yoğsa ki
702. yaḥut... yaḥut...	729. yoğ yoğusa
703. yahuT da	730. zannet-
704. yan... yahut da...	731. zannet ki
705. yahut... yahut ki...	732. zahar
706. yaḥut... yaḥut... yan da...	733. zaten
707. yaḥud_da... yaḥud_da...	734. zira
708. yalım	

Türkiye Türkçesi Ağızları metinlerinde tespit ettiğimiz bağlaçlar yukarıdaki tabloda verilmiştir. Metinlerde tespit edilen bağlaçlarda görülen fonetik ve morfolojik farklılıklar tabloda olduğu gibi gösterilmiş, Türkiye Türkçesine uyarlanmaya çalışılmamıştır. Bağlaç tasnifinde kullanılan bölümlerde kullanım örnekleri verilmiştir. Ancak görevlerine göre tasnif edilen bağlaçlarda kullanım örnekleri çalışmanın hacmini artıracağından verilmemiştir.

SONUÇ

Türkiye Türkçesi Ağızlarında Bağlaçlar adlı çalışma; Türkiye Türkçesinden farklı olmakla birlikte standart dil ile birlikte yürüyen standart dilin kapsamı alanı içerisinde varlığını devam ettiren Türkiye Türkçesi ağızlarının bağlaç kavramını nasıl karşıladılarını ortaya koyan bir çalışmadır. Çalışma Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde yapılan derleme faaliyetleri sonucu ortaya konan tez, kitap, makale, bildiri metinlerinden ve inceleme bölümlerinden fişlenen bağlaç-bağlayıcı ile ilgili dil birliklerini kapsamaktadır. Çalışma süresince 152 eserin metin bölümleri olarak yaklaşık 18800 sayfa taranmıştır. Tespit edilen bağlaçlar ve bunlarla ilgili vardığımız sonuçlar aşağıdaki gibidir:

1. Türkiye Türkçesi ağızlarında yapılan taramalar sonucunda 734 tane bağlaç görevli dil birliği tespit edilmiştir. Bu veriler “Asında Türkçede bağlama görevinde kullanılan kelime yoktur.” değerlendirmesinin çok eskide kaldığının göstergesidir.

2. Tespit edilen bağlaçlar kökenlerine göre incelendiği zaman ise 734 bağlacın 319 tanesi % 43,46'sı Türkçe, 82 tanesi %11,17'si Arapça, 32 tanesi %4,36'sı Farsça, 1 tanesi %0,14'ü Fransızca-Türkçe, 143 tanesi %19,48'i Türkçe-Arapça, 99 tanesi %13,49'u Türkçe-Farsça, 27 tanesi %3,68'i Arapça-Farsça, 26 tanesi %3,54'ü ise Türkçe-Arapça ve Farsça kelimelerin birlikte kullanılmasıyla oluşmuştur. Hem yabancı kökenli bağlaçlarda hem de karışık kökenli bağlaçlar grubunda Arapçanın etkisi hissedilmektedir.

3. Yapısına göre bağlaçlar incelendiğinde ise kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılanların sayısının oldukça fazla olduğu görülmektedir. Basit yapılı bağlaçlar 115 tane %15,67, türemiş yapılı bağlaçlar 20 tane %2,72, birleşik yapılı bağlaçlar 53 tane %7,22, kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılanlar 360 %49,05, cümle şeklinde öbekleşerek kullanılanlar ise 181 tane olup yüzdesi %24,66'dır. Yukarıdaki veriler ışığında Türkçede bağlaç türemesinin söz konusu olmadığı var olan türemiş bağlaçların ise tür ve şekil değişmesine uğramış kelimeler olduğu kanaatine vardık.

4. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılanlardan *ki* bağlayıcısı ile yapılanlar 74 tane olup yüzdesi %10,08'dır. Bu da Türkiye Türkçesi ağızlarında *ki* bağlayıcısının işlerliğinin ve bağlama özelliğinin oldukça fazla olduğunun göstergesidir.

5. Kullanımlarına göre bağlaçların en yaygın olanı cümle bağlayıcılarıdır: Sıralama bağlaçları 73 adet %9,95, denkleştirme bağlaçları 32 adet %4,36, karşılaştırma bağlaçları 3 adet %0,41, nöbetleşme bağlaçları 14 adet %1,91, pekiştirme bağlaçları 17 adet %2,32 ve cümle bağlayıcıları ise 592 adet olup yüzdesi 80,64'tür. Sıralama, denkleştirme, karşılaştırma, nöbetleşme bağlaçları da aynı zamanda cümleleri bağladıgı için cümle bağlayıcısı olarak da gösterilmektedir. Yukarıdaki sayılar sadece kullanımına göre olanlara aittir. Ancak bunlar içerisinde sadece ile ve ise bağlaçlarının cümle bağlayıcılıkları söz konusu değildir.

6. Kullanım yerine göre bağlaçlarda ise en çok kullanılan bağlaç türü 726 kez ile cümle başı bağlaçlarıdır. Sadece cümle başında kullanılanların sayısı ise 30'dur. Cümle içinde kullanılanlar ise 43'tür. Cümle sonunda kullanılan bağlaçların sayısı ise 27'dir. Kullanım yerine göre bağlaç sınıflandırmamızda bir bağlaç cümledeki anlam ve görev durumuna göre cümlenin başında, içinde ve sonunda bulunabilmektedir.

7. Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanılan bağlaçlar yaygın olarak başında bulunduğu cümleyi kendinden önceki cümleye bağlamaktadır. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlayanların sayısı 613'tür. Bu da gösteriyor ki cümle bağlayıcılarının asıl görevi önceki cümleyi açıklamak ve sonuç bildirmektir. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden sonraki cümleye bağlayanların sayısı ise 30'dur. Her iki cümleyi tekrarlama yoluyla bağlayanların sayısı ise 112'dir. Bunlardan 20 bağlaç ise başında bulunduğu cümleyi hem kendisinden önceki cümleye hem de kendisinden sonraki cümleye bağlayarak çok yönlü bir bağlayıcılık sağlar.

8. Bağlaçlar; bağlayıcılık özelliğine incelendiği zaman cümle bağlayıcılarının çokluğu görülmektedir. Kelimeleri bağlayanların sayısı 32, kelime gruplarını bağlayanların sayısı 17, Cümleleri bağlayanların sayısı ise 728'dir. Hem kelime hem kelime grubu hem de cümleleri bağlayanların ortak sayısı 15'tir. Bu da gösteriyor ki bağlaçların asıl görevi iki cümleyi birbirine bağlamaktır.

9. Bağlaçların cümlede kurdukları anlam ilişkileri 28 başlıkta incelenmiş olup bunların sayısal değerleri ise şöyledir: Açıklama anlamlı bağlaçlar 350 tane %47,68 benzerlik anlamlı bağlaçlar 19 tane, birliktelik anlamı taşıyan bağlaçlar 24 tane, ekleme anlamı taşıyan bağlaçlar 42 tane %5,72, genelleme anlamı taşıyan bağlaçlar 13 tane, hatırlatma anlamı taşıyan bağlaçlar 4 tane, dikkat çekme anlamı taşıyanlar 8 tane, temenni-istek anlamı taşıyanlar 21 tane, kabullenme anlamı taşıyanlar 19 tane, karşılaştırma anlamı taşıyanlar 19 tane, karşılık anlamı taşıyanlar 31 tane,

kesinlik anlamı taşıyanlar 15 tane, olasılık anlamı taşıyanlar 54 tane, olumsuzluk anlamı taşıyan bağlaç 21 tane, onaylama anlamı taşıyan bağlaçlar 34 tane %7,29, özetleme anlamı taşıyan bağlaçlar 18 tane, pekiştirme anlamı taşıyanlar 51 tane, pişmanlık anlamı taşıyan bağlaçlar 4 tane, sebep anlamı taşıyan bağlaçlar 15 tane, sıralama anlamı taşıyan bağlaçlar 22 tane, sonuç anlamı taşıyan bağlaçlar 69 tane %9,40, soru anlamı taşıyan bağlaçlar 18 tane, şart anlamı taşıyan bağlaçlar 23 tane, şaşkınlık anlamı taşıyan bağlaçlar 15 tane, üsteleme anlamı taşıyan bağlaçlar 25 tane, varsayımlı anlamı taşıyan bağlaçlar 11 tane, yaklaşma anlamı taşıyan bağlaçlar ise 3 tanedir.

10. İncelenen bağlaçlarda görevlerine göre en çok kullanılanlar; açıklama, sonuç, olasılık ve pekiştirmeyidir.

11. Cümle bağlayıcıları bazen tekli kullanılmış (ama, çünkü, velakin) bazen de başka bağlaçlarla öbekleşerek (ama fakat, çünkü niye) kullanılmıştır. İki kelime şeklinde öbekleşerek kullanılanlar anımlarından sıyrılarak yeni anımlar kazanmışlardır.

12. Birtakım bağlaçların kullanım alanı Türkiye Türkçesi ile aynı iken çalışmamız esnasında tespit ettiğimiz sadece Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanılanlar da vardır. Ahiri, belleyirim ki, beriyetden, beribenzer, bir yol, boyul, bu gale... şeklinde kullanılan bağlaçların sayısı 19'dur.

13. Bir bağlaç birden fazla görevde kullanılabilmektedir. Örneğin ama; açıklama, ekleme, karşılaştırma, pişmanlık, sıralama gibi görevlerde kullanılmaktadır.

14. Bağlaçların önemli bir bölümü ise karşısındaki bir insana konuşuyormuş niteliğinde olanlardır. Dolayısıyla bu bağlaçların konuşma esnasında hazırlıksız bir şekilde oluştuğu söylenebilir. Aslına bakarsan, bakalım, bak bakalım, nedir adı, neden dersen...

15. Aslı görevi bağlaç olan kelimeler cümlenin herhangi bir ögesi olamazlar. Ancak zarf görevli kelimeler cümle bağlayıcısı olarak kullanıldığı zaman zarf tümleci olarak kullanırlar. Türk değişimine uğrayarak bağlaç olarak kullanılmaktadır. Aynı zamanda fiilimsiler de bağlaç yapımında kullanılan bir diğer dil birliğidir. Fiilimsiler içerisinde ise zarf fiiller (-e, -rken, ...meden ...meden) bağlaç yapımında diğerlerine göre daha işlek bir yapıdadır.

16. Türkiye Türkçesinde oldukça sık bir şekilde kullanılan bağlaçlar Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanım sıklığını, yaygınlığını kaybetmiştir. Ve bağlayıcısı Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanım yaygınlığı ve sıklığını kaybetmiştir.

KULLANILAN ÇEVİRİ YAZI (TRANSKRİPSİYON) İŞARETLERİ İşaretler

- : Normalden uzun ünlü
- ˇ : Normalden kısa ünlü
- : Yarı yuvarlak ünlü
- ˙ : Yarı ince yarı kalın ünlü
- ˘ : İkiz ünlü işaret
- ˘ : Ulama işaretti
- ˘ : Yükselen ton işaretti

Ünlüler

- ã : uzun a sesi
- á : a ile e arası ünlü
- å : Yarı yuvarlak a-o arası ünlü
- ä : Açık e sesi
- ē : Uzun e sesi
- € : Çok kapalı e
- é : e ile i arası ünlü
- í : ı ile i arası ünlü
- ī : Uzun ı sesi
- ĩ : Kısa ı sesi
- ó : o ile ö arası ünlü
- ú : u ile ü arası ünlü

91

Ünsüzler

- F : v ile f arası duyulan bir ünsüz
- Ğ : Tonlu arka damak ünsüzü
- ় : Sızıcı tonsuz art damak ünsüzüdür
- ় : Nefesli h sesi
- ় : Kalın ünlülerle kurulan katı, patlamalı art damak ünsüzü
- ় : Yarı tonlu art damak ünsüzü.
- ় : Katı patlamalı, yarı tonlu ön damak ünsüzü
- ় : Ön damak l'si
- ় : Damak n'si
- ় : Katı patlamalı, yarı-tonlu, çift dudak ünsüzü
- ় : Akıcı titrek tonlu, dişeti ünsüzü

KISALTMALAR

- Alm.** : Almanca
Age. : Adı geçen eser
Agm. : Adı geçen makale
C : Cilt
Fr. : Fransızca
İng. : İngilizce
Osm. : Osmanlıca
S : Sayı
s : Sayfa
TDK : Türk Dil Kurumu
Yay. : Yayınları
ACİA : Acipayam ve Çameli (Denizli) İlçeleri Ağızı
AEİA : Ankara Evren İlçe Ağızı
AKYA: Akçadağ ve Yöresi Ağızları
BYA : Bartın ve Yöresi Ağızları
BKA : Bayat Köyleri Ağızı
DİCCA: Diyarbakır ili Çüngüş ve Çermik Ağızı
DMİA : Divriği Merkez İlçe Ağızı
EDİA : Edirne İli Ağızları
EYA : Eskişehir ve Yöresi Ağızları
İİA : İscehisar ve İhsaniye Ağızı
KİSBİA: Karaman İli Sariveliler ve Başyayla İlçeleri Ağızı
NEKYA: Niğde İli Elmalı Kasabası ve Yöresi Ağızları
SKA : Sarıkakaya Ağızı
ŞHA : Şuhut ve Yöresi Ağızı

KAYNAKLAR

-  ABAZ Ayşe, **Çorum-İskilip ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi 2004.
-  ACARLAR Kevser, “mi Ekinin Türlü Kullanılışları”, **Türk Dili Dergisi**, Ağustos, Ankara 1970, C: XXII, S. 227, s. 358-363
-  ACER Fatih, **Yerköy ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi 2003.
-  AKALIN Haluk Şükrü, “Eski Anadolu Türkçesinde Çün, Çünkü, Çünkü Cümle Başı Edatlarıyla Kurulmuş İsim Cümleleri”, **IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I** (24-29 Eylül 2000), TDK Yay., Ankara 2007, s. 59-65.
-  AKALIN Şükrü Haluk, “EAT’de Cümle Başı Edatlarıyla Kurulmuş Cümleler”, **Türk Dili Dergisi**, Ankara 1995, C. 1995/1, S. 518, s. 156-163.

-
- BOOK AKALIN Şükrü Haluk, "Dede Korkut Kitabında Meger ile Kurulan Cümleler Üzerine", **Uluslararası Dede Korkut Bilgi Şöleni** (6-10 Ekim 1998), Konya 1998, s. 1-14.
 - BOOK AKÇAM Murat, **Torul ve Kelkit Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi 1999.
 - BOOK AKÇATAŞ Ahmet, **Çay Yörük Ağızı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi 1996.
 - BOOK AKÇAY Halit, **Sivaslı Ağızı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi 1997.
 - BOOK AKIN Lemi, Türkiye Türkçesinde Bağlaçlar, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi 2004.
 - BOOK AKSAN Doğan, **Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim 1, 2, 3**, TDK Yay., Ankara 1980.
 - BOOK AKSAN Doğan, **Sözcük Türleri I**, TDK Yay., Ankara 1981.
 - BOOK AKTAŞ Tahsin, "Metin Oluşumunda Bağlaçların Yeri", **Türk Dili Dergisi**, Ankara 1994, C. 1994/1, S.505, s. 53-63.
 - BOOK AKYOL Senem, **Manisa Merkez Kuzyebati Köylerinin Ağız Özellikleri**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi 2006.
 - BOOK ALKAYA Ercan, **Kuzey Grubu Türk Lehçelerinde Edatlar**, Manas Yayıncılık, Elazığ 2007.
 - BOOK ALKAYA Ercan, "Eski Türkçede -qına Ekini Türk Lehçelerinde Ve Türkiye Türkçesi Ağızlarındaki Kullanımı Üzerine", **Turkish Studies**, Volume 3/4, S. 10, s. 77-101.
 - BOOK ALTINDİŞ Deniz, **Kayseri İli Gömürgen Kasabası Ağızı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi 2004.
 - BOOK ARAT Reşit Rahmeti, "Türkçede Kelime ve Eklerin Yapısı", **Makaleler I**, TKAE Yayınları, Ankara 1987, s. 1047-1052.
 - BOOK ARSLAN Sema, "Türkiye Türkçesinde Küçültme ve Pekiştirme Kavramları ve -cık Eki Üzerine", **Türk Dili Dergisi**, Ankara 2002, S. 603, Mart, s. 224-228.
 - BOOK ATABAY Neşe, vd., **Türkiye Türkçesinin Sözdizimi**, TDK Yayınları, Ankara 1981.
 - BOOK ATALAY Besim, **Türk Dilinde Ekler ve Kökler**, TDK Yayınları, İstanbul 1942.
 - BOOK ATAY Ayten, "Eski Türkçede ma / me Edatının Anadolu Ağızlarındaki Kalıntısı", **Türk Dili Dergisi**, Ankara 2002, S. 610, Ekim, s. 826-828.
 - BOOK ATMACA Emine, **Korkuteli ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
 - BOOK AVCI Yusuf, **Amasya Aydınca Ağızı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi 2002.
 - BOOK AYDIN Mehmet, "da / de Edatı İle İlgili Yayımlanmış Bir Yazı Üzerine", **Türk Dili Dergisi**, S. 574, Ekim 1999, s. 881-884.
 - BOOK AYDIN Mehmet, **Aybasti Ağızı**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul 1992.

-  BAĞCI Hasan, **Sarıcakaya Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi 1997.
-  BALCI Naci, **Gönen ve Köyleri Ağızlarının Ses ve Şekil Özellikleri**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi 2000.
-  BALCI Naci, "Hiç ve ne... ne... Üzerine" **Çağdaş Türk Dili**, S. 126, s. 11-15, Aralık.
-  BALCI Naci, "Edat Bağlamında Sözcük Türlerine Yeni Bir Bakış", **Dil Dergisi**, S. 122 (Ekim-Aralık), s. 7-17.
-  BANGUOĞLU Tahsin, **Anahatlarile Türk Grameri**, Dergâh Yay., İstanbul 1940.
-  BANGUOĞLU Tahsin, **Türkçenin Grameri**, TDK Yayınları, Ankara 2004.
-  BARUTÇU-ÖZÖNDER Sema, "Türkçede Edat Kavramı", **Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı I** (22-23 Ekim 1993), TDK Yayınları, Ankara 1995, s. 73-74.
-  BAŞDAŞ Cahit, **Akçadağ Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi 1992, Malatya.
-  BAŞTÜRK Mehmet, "Ama Bağlacına İletişimsel Sözcelem Açıdan Bir Bakış", **Çağdaş Türk Dili**, S. 34, s. 22-25, Ağustos
-  BAYDAR Arzu Ertane, "+ki Eki Üzerine", **TDK Yay., TDAY-Belleten 2004/II**, Ankara, s. 31-48.
-  BAYRAKTAR Fatma Sibel, **Kayseri Merkez İlçe Ağzı**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi 2000.
-  BİLGEGİL Kaya, **Türkçe Dilbilgisi**, Dergah Yay., İstanbul 1982.
-  BİLGİN Muhittin, **Anlamdan Anlatıma Türkçemiz**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2002.
-  BOZKURT Fuat, **Türkiye Türkçesi**, Cem Yay., İstanbul 1995.
-  BURAN Ahmet, **Keban, Keban, Baskıl ve Ağın Yöresi Ağızları**, TDK Yay., Ankara 1997.
-  BURAN Ahmet, "-ik Ekinin Anadolu Ağızlarında Kullanılışı", **TDAY Belleten**, Yay., Ankara 1999, s. 11-18.
-  BURAN Ahmet, **Anadolu Ağızlarında İsim Çekim (Hal) Ekleri**, TDK Yay., Ankara 1996.
-  BURAN Ahmet, "Türkçede Kelimelerin Ekleşmesi ve Eklerin Kökeni", **3. Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı 1996**, TDK Yay., Ankara, s. 207-214.
-  Buran Ahmet, **Makaleler**, (Haz. : Ercan Alkaya, S. Kaan Yalçın, Murat Şengül), Turkish Studies Yay., Birinci Baskı, Ankara 2008.
-  BURAN Ahmet-ALKAYA Ercan, **Çağdaş Türk Lehçeleri**, Akçağ Yay., Ankara 2001.
-  BURAN Ahmet-İLHAN Nadir, **Elazığ Yöresi Söz Varlığı**, TDK Yay., Ankara 2008.
-  BÜLBÜL GülfİYE, **Balıkesir Bigadiç Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi 2007.

- BOOK BÜYÜKAKAŞ Ahmet, **Niğde ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi 1996.
- BOOK CAFEROĞLU Ahmet, “Konya İlinin Ermenek Ağzı”, **TDK Yay., TDAY B.**, Ankara 1972, s. 1- 16.
- BOOK CAFEROĞLU Ahmet, **Anadolu Ağızlarından Toplamalar**, TDK Yay., Ankara 1994.
- BOOK CAFEROĞLU Ahmet, **Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme I. Bahkesir, Manisa, Afyonkarahisar, İsparta, Aydın, İzmir, Burdur, Antalya, MuğJa, Denizli, Kütahya Vilayetleri Ağızları**, TDK Yay., Ankara 1994.
- BOOK CAFEROĞLU Ahmet, **Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme II. Oyunlar, Tekerlemeler, Yanıltmaçlar ve Oyun İstilahları-Konya, İsparta, Burdur, Kayseri, Çorum, Niğde Vilayetleri Oyunları**, TDK Yay., Ankara 1994.
- BOOK CAFEROĞLU Ahmet, **Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler**, TDK Yay., Ankara 1995.
- BOOK CAFEROĞLU Ahmet, **Orta Anadolu Ağızlarından Derlemeler Niğde, Kayseri, Kırşehir, Yozgat, Ankara vilayetleri ile Afşar, Saçkaralı ve Karakoyunlu Uruklarının Ağızları**, TDK Yay., Ankara 1995
- BOOK CEMİLOĞLU İsmet, “Eski Anadolu Türkçesi Söz Diziminde Cün’lü Cümleler”, **Türk Dili Dergisi**, Ankara 1999, C. 1994/1, S. 510, s. 409-513.
- BOOK CENGİZ Murat, **Saimbeyli (Adana) Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ 1998.
- BOOK CEYLAN Nazife, **Haldun Taner'in Öykülerinde Cümle Bağlayan Bağlaçlar**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi 2005. 95
- BOOK CIKIA Marika, “Pekiştirilmiş Kelimeler Türk Dilinde” **IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I**, (24-29 Eylül 2000), TDK Yay., Ankara 2007, s. 291-299.
- BOOK CİN Ali, “Hayır Kelimesi ve Türkçede Kullanılışı Üzerine”, **Türk Dili Dergisi**, Ankara 2000, C. 2000/2, S. 582, Temmuz, s. 39-49.
- BOOK CAĞATAY Saadet, “Türkçede ki>erki”, TDK Yay., **TDAY-B.**, Ankara 1988, s. 245-250.
- BOOK CELİK Mehmet, “da’nın İşlevleri” **Dilbilim Araştırmaları**, Simurg Yayınları, Ankara 1999, s. 25-32.
- BOOK ÇİFTÇİ Musa, “Tanzimat Dönemi ve Günümüz Romanlarında Cümle Bağlayıcı, Bağlaçların İşlevleri ve Kullanım Sıklıkları”, **Türk Dili Dergisi**, Ankara 2007, C. XCIII, S. 662, s. 147-161.
- BOOK ÇOLAKOĞLU Bülent Kahraman, **Trabzon Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi 2003.
- BOOK DELİCE H. İbrahim, **Türkçe Sözdizimi**, 2. Baskı, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003.
- BOOK DELİCEOĞLU Fatma, **Gesi, Ağırnas, Mimarsinan ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi 2002.
- BOOK DEMİR Necati, **Ordu İli ve Yöresi Ağızlarından Derlemeler**, TDK. Yay., Ankara 2001.
- BOOK DEMİR Necati –Şen Ülker, **Sivas İli ve Yöresi Ağızları**, Gazi Kitabevi, Ankara 2006.

-
-  DEMİR Necati-Özkan Aydoğdu, **Giresun İli ve Yöresi Ağızları**, Giresun Valiliği Yay., Giresun 2009.
 -  DEMİR Nurettin – Yılmaz Emin, **Türk Dili El Kitabı**, Grafiker Yayıncıları, Ankara 2003.
 -  DEMİR Nurettin, “Türkçede Vurgu, Türk Gramerinin Sorunları”, **TDK Yay.**, 22 Mart 2002, Ankara 2002.
 -  DEMİRAY, Erdinç, **Kepsut İlçesi ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi 2003.
 -  DEMİRAY Kemal, “Edatlar Üzerine”, **Türk Dili Dergisi**, Ankara 1968, C. XVIII, Nisan, S. 199, s.13-15.
 -  DEMİRAY Kemal, “de Bağlacı”, **Türk Dili Dergisi**, Ankara 1974, C. XXX, S. 271, s. 933-935.
 -  DEMİRAY Kemal, **Temel Dilbilgisi**, İnkılap Yayınevi, İstanbul 1984.
 -  DEMİRCAN Ömer, “Türkiye Türkçesinde Vurgulama ve Odaklama”, **TDK Yay., TDAY-B**, Ankara 1978-79, s. 157-163.
 -  DEMİRCAN Ömer, “Türkçede Bağlam İşlevleri ve Bağlayıcılar”, **Türk Dilbilim Konferansı Bildirileri**, 9-10 Ağustos 1984, Boğaziçi Üniversitesi Yayımları, s. 31-48.
 -  DEMİRCAN Ömer, **Türkiye Türkçesinde Kök-Ek Bileşmeleri**, 2. Basım, Papatya Yayıncılık, İstanbul 2005.
 -  DENY Jean, **Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)**, (Çev. :A. U. Elöve), Maarif Matbaası, İstanbul 1941.
 -  DENY Jean, **Türk Dili Gramerinin Temel Kuralları**, (Çev. : Oytun Şahin), TDK Yay., Ankara 2004.
 -  DERİN İsmail, **Acipayam ve Çameli (Denizli) İlçeleri Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi 1995.
 -  **Derleme Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yay., Türk Tarih Kurumu Basımevi, C.12
 -  DEVELLİOĞLU Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat**, Aydın Yayınevi, Ankara 1984.
 -  DİNAR Talat, **Başmakçı ve Dazkırı Ağızı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi 2006.
 -  DİZDAROĞLU Hikmet, **Tümcebilkisi**, TDK Yayıncıları, Kalite Basımevi, Ankara 1976.
 -  DOBUR Battal, **Kadirli Ağızı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya 2002.
 -  DOĞAN Gürkan, “Ama Bağlacına Edim Bilimsel Bir Bakış”, **Dilbilim Araştırmaları**, Hitit Yay., Ankara 1994, s. 195-205.
 -  DOĞAN İbrahim, **Bünyan ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi 1991.
 -  DOĞAN Şaban, **Sivas Merkez İlçe ve Köyleri Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi 2001.

-  DÜLGER Ersan, **Banaz İlçesi Ağızı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi 2007.
-  EBUZZİYA Tevfik, **Ne Edati Neyfi Hakkında Tetebuat**, İstanbul 1909
-  ECKMAN Janos, **Çağatayca El Kitabı**, (Çev. : Günay Karaağaç), Akçağ Yayıncıları, Ankara 2005.
-  ECKMAN Janos, “Çağataycada Yardımcı Cümleler”, **TDK Yay., TDAY-B**, Ankara 1959, s. 27-58.
-  EDİSKUN Haydar, **Türk Dilbilgisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul 1988.
-  ELGÜN Abdullah, **Akkışla ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi 1993.
-  ELÖVE Ali Ulvi, “da/de Üzerine Bazı Düşünceler”, **Türk Dili Dergisi**, Ankara 1958, S. 81, s. 454-456.
-  ELÖVSET Abdullayev, Z., Türk Dillerinde Bağımlı Birleşik Cümlelerin Evrimi Üzerine, **Bilimsel Bildiriler**, TDK Yay., Ankara 1952, s. 519-523
-  EMRE A. Cevat, “Türkçede Cümle”, **TDK Yay., TDAY-B.**, Ankara 1954, s. 105-180.
-  EMRE A. Cevat, **Türk Dilbilgisi**, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1940.
-  EMRE Ali Ozan, ne...ne... Bağlacının Kullanımı Konusunda Tahir Balıcı'nın Yanılıgısı Var, **Çağdaş Türk Dili**, S. 130, s. 20-23, Aralık
-  ERCİLASUN Ahmet B. -Olcay, Selahattin-Aslan, Ensar, **Arpaçay Köylerinden Derlemeler**, TDK Yay., Ankara 1998.
-  ERCİLASUN Ahmet Bican, **Kars İli Ağızları**, TDK Yay., Ankara 2002.
-  ERDEM Mehmet Dursun, “Anadolu Ağızlarında Görülen Birincil Ünlü Uzunlukları Üzerine” **Turkish Studies**, Volume 3/3 Spring, s. 201-504.
-  ERDEM, Mehmet Dursun, **Asarcık Ağızı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi 2001.
-  ERDOĞAN, Ferhat, **Şuhut ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi 2007.
-  EREN Hasan, **Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü**, Bizim Büro Basımevi, 2. Baskı Ankara 1999.
-  EREN M. Emin, **Zonguldak-Bartın-Karabük İlleri Ağızları**, TDK Yay., Ankara 1997.
-  ERGİN Muharrem, **Türk Dil Bilgisi**, Boğaziçi Yay., 5. Baskı, İstanbul 1993.
-  ERGİN Muharrem, Orhun Abideleri, Boğaziçi Yay., İstanbul 1998.
-  ERGÜL Çiğdem, **Gesi Yöresi Ağız Araştırması Folkloru Halk Edebiyatı Etnoğrafyası**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi 1999.
-  ERSOY Necan Asım, **Fethiye Ağızı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi 2001.
-  ERTEN Münir, **Diyarbakır Ağızı**, TDK Yay., Ankara 1994.

-
-  FERAH Aysel, "Düşünce ve Bilgi Yapılarının Oluşumu Açılarından Zarf ve Edatlar", **V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı, Bildiriler I**, (20-26 Eylül 2004), TDK Yay., Ankara 2004, s. 1159-1196.
 -  GABAİN A. Von, **Eski Türkçenin Grameri**, (Çev. : Mehmet Akalın), TDK Yay., Ankara 1988.
 -  GALİP Güner, "Türkiye'de Kelime Etimolojisi Üzerine Yayımlanan Makalelere Dair Bir Bibliyografi Denemesi", **Türklük Bilgisi Araştırmaları**, Vol. 30/II, 2006 Ankara 2006.
 -  GECE K. Mehmet, "Türkiye Türkçesinde Bağlı Cümle", **Türk Dili Dergisi**, Ekim, C: 1998/II, S: 562, Ankara, s. 332-339
 -  GEDİZLİ Mehmet, **Kavaklıdere ve Yöresi Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi 1999.
 -  GEMALMAZ Efrasiyap, **Erzurum İli Ağızları I, II, III**, TDK Yayınları, Ankara 1995.
 -  GENCAN T. Nejat, "Ne...Ne Bağlacı Üzerine", **Türk Dili Dergisi C. XXI**, S. 220, Ankara 1970, s. 264-271.
 -  GENCAN T. Nejat, "Edat Tümleçleri", **Türk Dili Dergisi**, Eylül, C. XVI, S. 192, Ankara 1967, s. 907-911.
 -  GENCAN T. Nejat, "Edatlar ve Edat Tümleçleri", **Türk Dili Dergisi**, Mart, C. XVII, S. 198, Ankara 1968, s. 680-684
 -  GENCAN T. Nejat, **Dilbilgisi**, TDK Yay., İstanbul 1971.
 -  GÖĞÜŞ Beşir, "Türkçede Cümlemsilerin Kuruluşu Ve Temel Cümleciğe Bağlanma Şekiller", **TDK Yayınları, TDAY-B**, Ankara 1969, s. 89-142.
 -  GÖKÇUR Engin, **Van ve Merkez Köyleri Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi 2006.
 -  GÖNEN Mehmet Emin, **Van Gölü Kuzey Havzası Ağızları**, Dicle Üniversitesi 2003.
 -  GRÖNBECH K., **Türkçenin Yapısı**, (Çev. : Mehmet Akalın), TDK Yay., Ankara 1995.
 -  GUVCİ Keziban, **Kayseri-İncesu İlçesi Subaşı Köyü Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi 2004.
 -  GÜL Rıza, **Gaziantep Barakları Ağzı**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana 1999.
 -  GÜLEN SOY Tuncer, **Kilis Merkez ve Köyleri Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi 1993.
 -  GÜLEN SOY Tuncer, **Kütahya Yöresi Ağızları**, TDK Yay., Ankara 1988.
 -  GÜLEN SOY Tuncer, **Türkçe El Kitabı**, Akçağ Yay., Ankara 2000.
 -  GÜLEN SOY Tuncer, **Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü**, TDK Yay., Ankara 2007.
 -  GÜLEN SOY Tuncer-BURAN Ahmet, **Tunceli Yöresi Ağızlarından Derlemeler, Boğaziçi Yay.**, İstanbul 1993
 -  GÜLEN SOY Tuncer-BURAN Ahmet, **Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler I**, TDK Yay., Ankara 1994.

-
-  GÜLENSOY Tuncer-ALKAYA, Ercan, **Türkiye Türkçesi Ağızları Bibliyoğrafyası**, Akçağ Yay., Ankara 2003.
 -  GÜLSEREN Cemil, **Malatya İli Ağızları**, TDK Yay., Ankara 2000.
 -  GÜLSEVİN Gürer, **Eski Anadolu Türkçesinde Ekler**, TDK Yay., Ankara 1997.
 -  GÜLSEVİN Gürer, **Uşak İli Ağızları**, TDK Yay., Ankara 2002.
 -  GÜLSEVİN Gürer, “Türkçede ‘Sıra Dışı’ Ekler ve Eklerin Tasnif-Tanımlama Sorunu Üzerine”, **Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I**, (20-26 Eylül 2004), TDK Yay., Ankara 2004, s. 1267-1283.
 -  GÜNAY Turgut, **Rize İli Ağızları**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1978.
 -  GÜNAY Esra Gülin, **Adiyaman-Merkez, Kahta, Gerger, Samsat Yöresi Ağacı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi 2008.
 -  Güncel Türkçe Sözlük, www.tdk.gov.tr/bts
 -  GÜNEŞ Sezai, **Türk Dili ve Anlatım Bilgisi**, Dokuz Eylül Üniversitesi. Rektörlük Matbaası, İzmir 1999.
 -  GÜNSÜN Ahmet, “Eski Türkçe (Köktürkçe)’nin Cümle Yapısı Ve Tahlili”, **Tuncer Gülensoy Armağanı**, Bizim Gençlik Yayıncıları, Kayseri 1995, s. 229-241.
 -  GÜNSÜN Ahmet, **Kırşehir ve Yöresi Ağızları**, (İnceleme-Metinler-Sözlük), TDK Yay., Ankara 2000.
 -  GÜRSOY Naskali Emine, **Türk Dünyası Gramer Terimleri Kılavuzu**, TDK Yayıncıları, Ankara 1997.
 -  HACİMİNOĞLU Necmettin, “Da/de Edatı Hakkında”, **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, Ankara 1968, C.XVI, s. 81-100
 -  HACİMİNOĞLU Necmettin, **Türk Dilinde Edatlar**, M. E. B. Yayıncıları, İstanbul 1984.
 -  HACİMİNOĞLU Necmettin, “Türk Dilinin Mantık Sistemi ve Kelime Aileleri”, **Türk Kültürü Araştırmaları** (M. Ergin Armağanı), Yıl: XXVIII/1-2, Ankara 1992, s. 179-195.
 -  HAŞİMİ Ahmet, **Hassa Ağacı İncelemesi**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi 2001.
 -  HATİPOĞLU Vecihe, “Kelime Grupları ve Kuralları”, **TDK Yay., TDAY-B**, Ankara 1964, s. 203-264.
 -  HENGİRMEN Mehmet, **Türkçe Dilbilgisi**, Engin Yayınevi, 3. Baskı, Ankara 1998.
 -  HÜNERLİ Bülent, **Kırklareli Babaeski Merkez İlçesi ve Köyleri Ağız İncelemesi**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne 2006.
 -  İLASLAN Özlem, **Adana İli Yüreğir ve Yöresi Göçmen Ağacı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi 2005.
 -  İLASLAN Ümit, **Yozgat-Çandır Ağacı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi 2006.
 -  İLHAN Nadir Türkçede Ek+Kök/Kök+Ek Kaynaşmasıyla Ortaya Çıkan Ekler, **Turkish Studies**, Volume 4/8 Fall, s. 1572-1594
 -  İmla Kılavuzu (2005), Türk Dil Kurumu Yay., Ankara

-
-  İŞCANOĞLU İlknur Bayrak, **Eldivan İlçesi (Çankırı) Ağızı**, Yayımlanmamış YüksekLisans Tezi, Gazi Üniversitesi 2007.
 -  JOHANSAN Lars, "Fiilimsi Önermelerinin Görevleri Üzerine", **Bilimsel Bildiriler I 1972**, s. 527-529.
 -  KALAY Emin, **Edirne İli Ağızları**, TDK Yay., Ankara 1998.
 -  KALAY Emin, **Edirne İli Havsa İlçesi ve Köyleri Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi 1990.
 -  KANTARCI İrfan, "Diye Kelimesi Üzerine", **Türk Dili Dergisi**, Ankara 1957, S. 168, Mayıs, s. 661 662.
 -  KARAAĞAÇ Günay, **Türkçenin Söz Dizimi**, Kesit Yay., İstanbul 2009.
 -  KARADAĞ Sibel, **Dalaman Ağızı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi 2001.
 -  KARAHAN Leylâ, "Türkçede Birleşik Cümle Problemi", **Türk Dili Dergisi**, Ankara 1994, Ocak 1994, C:1994/I, S: 505, s. 19-23.
 -  KARAHAN Leylâ, **Türkçede Söz Dizimi (Cümle Tahlilleri)**, Akçağ Yay., Ankara 1995.
 -  KARAHAN Leylâ, **Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması**, TDK Yay., Ankara 1996.
 -  KARAHAN Leylâ, Sonra Önce Kelimelerinin Edat Kategorisi İçerisindeki Durumu, **Uluslararası Türkçük Araştırmaları Sempozyumu** (25-27 Nisan 2007), Erzurum, Dil Araştırmaları, Sayı 1, Ankara 2007, s. 39-48
 -  KARAMAN Sevgi, **Çiçekdağı ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi 1997.
 -  KARAÖRS Metin, **Türk Lehçelerinde Karşılaştırmalı Şekil ve Cümle Bilgisi (Cümle Tahlilleri)**, Akçağ Yay., Ankara 2005.
 -  KARASAKALOĞLU Nuri, **Aydın Merkez Ağızı**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi 2005.
 -  KARATEKİN Selami, **Niğde İli-Elmalı Kasabası ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi 2003.
 -  KAYNAK Oya, "Türkçede Bağlaçlar", **Türk Dili Dergisi**, Ankara 1969, C. XIX, S. 209, s. 697-705.
 -  KAYNAK Oya, **Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler**, TDK Yayınları, Ankara 1979.
 -  KELEŞ İrfan, **Şabanözü Yöresi Ağızı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi 1986.
 -  KILIÇ Mine, **Kahramanmaraş Merkez Ağızı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi 2001.
 -  KIRLI Ali, **Ula ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi 1994.
 -  KİBAR Osman, **Biga Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, On Sekiz Mart Üniversitesi 1998.

-
-  KİREMİT Mehmet, **Yapraklı İlçesi (Çankırı) Ağızı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi 1986.
 -  KOCAMAN Ahmet, "Dilde Bağlama ve Anlam İlişkileri Üzerine", **Türk Dili Dergisi**, Ankara 1979, C.XXXIX, S. 332, s. 397-401.
 -  KOÇ Nurettin, **Yeni Dilbilgisi**, İnkilap Kitabevi, İstanbul 1990.
 -  KONONOV A. N., "Türkçede Birleşik Cümle Problemi", **TDK Bilimsel Bildiriler**, TDK Yay., Ankara 1957, s. 179.
 -  KORAŞ Hikmet, **Karaman ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi 1992.
 -  KORKMAZ Zeynep, "Anadolu Ağızlarının Etnik Yapı ile İlişkisi Sorunu", **TDK Yay., TDAY-B.**, Ankara 1971, s. 21-32
 -  KORKMAZ Zeynep, "Türkçede Ek Yığılması Olaylarının Meydana Geliş Üzerine", **TDK Yay., TDAY-B. 1960**, Ankara 1960, s. 173-180.
 -  KORKMAZ Zeynep, "Türkiye Türkçesinin ki Bağlacı, ki Şüphe Edatı Arasındaki Yapı ve Görev Ayrılığı", **Türk Dili Üzerine Araştırmalar**, C: I, TDK Yayınları, Ankara 1961, s.620-624.
 -  KORKMAZ Zeynep, **Bartın ve Yöresi Ağızları**, TDK Yay., Ankara 1994.
 -  KORKMAZ Zeynep, **Güney-Batı Anadolu Ağızları**, TDK Yay., Ankara 1994.
 -  KORKMAZ Zeynep, **Nevşehir ve Yöresi Ağızları**, TDK Yay., Ankara 1994.
 -  KORKMAZ Zeynep, "Türkçede ok/ök Kuvvetlendirme (intensivum) Edatı Üzerine", **Türk Dili Üzerine Araştırmalar**, Birinci Cilt, TDK Yay., Ankara 1995, s. 98-109.
 -  KORKMAZ Zeynep, "Türkiye Türkçesinde Edat", **Türk Gramerinin Sorunları II**, TDK Yay., Ankara 1999, s. 419-420.
 -  KORKMAZ Zeynep, "Türkçede Edat Konusu ve Gramerlerimizde Bu Konu İle İlgili Sınıflandırma Sorunu", **Hasan Eren Armağanı**, TDK Yay., Ankara 2000, s. 226-236.
 -  KORKMAZ Zeynep, **Gramer Terimleri Sözlüğü**, TDK Yay., Ankara 2003.
 -  KORKMAZ Zeynep, "Bağlaçlar ve Türkiye Türkçesindeki Oluşumları", **IV. Uluslar arası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II**, (24-29 Eylül 2000), TDK Yay., Ankara 2007, s. 1083-1090.
 -  KORKMAZ Zeynep, **Türkiye Türkçesinin Grameri (Şekil Bilgisi)**, TDK Yay., Ankara 2007.
 -  KORKMAZ Zeynep vd., **Türk Dili Kompozisyon Bilgileri**, Yükseköğretim Matbaası, Ankara 1990.
 -  KORKMAZLAR Alaaddin, **Talas ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi 1991.
 -  KUYUMCU Osman, **Türkçenin Hemşin Ağızı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi 2006.
 -  KÜÇÜK Sabahattin, "Türkçede Şüphe Bildiren "ki" Edatı Üzerine", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Elazığ 1981, C. 3, S. 1, s. 139-146.

-
-  KÜÇÜKASLAN Cihat, **Sakarya İli Ferizli ve Söğütlü İlçeleri Ağrı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi 2005.
 -  KÜÇÜKER Paki, **Bingöl Merkez İlçe ve Köyleri Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi 1988.
 -  Lİ Yong Song, **Türk Dillerinde Sontakılar**, Kebikeç Yay., İstanbul 2004.
 -  MANAV Aslı, **Denizli'nin Güney İlçesi Ağrı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi 2006.
 -  MANSUROĞLU Međudut, "Türkçe Cümle Çeşitleri ve Bağlayıcıları", **TDK Yay., TDAY-B.**, Ankara 1955, s. 59-71.
 -  MEHMEDOĞLU Alaeddin, "Girişik Karmaşık Cümle Sintaksisi Hakkında", **Uluslararası Türk Dili Kongresi 1992 Bildirileri**, TDK Yay., Ankara 1996, s. 487-500.
 -  MEHMEDOĞLU Alaeddin, "Türk Dilinde Girişik Cümle Meselesi", **3. Uluslararası Türk Dili Kurultayı 1996**, TDK Yay., Ankara 1999, s. 745-768.
 -  MEHMEDOĞLU Alaeddin, Bağımlı Birleşik Cümle Üzerine, **Türk Dili Dergisi**, Ankara 1999, Mart, C: 1999/I, S. 567, s. 222-229
 -  MEHMEDOĞLU Alaeddin, "Türkiye Türkçesinde Birleşik Cümle Üzerine", **V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II**, (20-26 Eylül 2004), TDK Yay., Ankara 2004, s. 2065-2102.
 -  MEHMEDOĞLU Alaeddin-BURAN Ahmet, **Karşılaştırmalı Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü**, Nil Yay., Ankara 1994.
 -  TUĞRUL Mehmet, "Tümleç Tartışması", **Dilbilgisi Sorunları II**, TDK Yay., Ankara 1972, s.201.
 -  MENABİT Ciden Sena, **Cümle Bilgisi Açısından Ne...ne, Hem...hem, Ya...ya, ister...ister, Bağlama Edatları**, Yayımlanmamış yüksek Lisans Tezi Ankara Üniversitesi 2001.
 -  MENABİT Ciden Sena, "Ne...ne'li veya ne...ne'de Bağlama Edatlarında Olumsuzluk Sorunu", **TDK Yay., TDAY-B**, Ankara 2004, C. I, s. 71-92.
 -  MERTOL Tulum, **Sinanpaşa Maarifname Metin ve Ki'li Birleşik Cümle Üzerinde Bir İnceleme**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Basılmamış Doçentlik Tezi, İstanbul 1978.
 -  MIHÇIOĞLU Cemal, "Ve Bağlacı Üzerine", Mayıs 1975, C: XXXI, S: 284, s. 399-400
 -  MIHÇIOĞLU Cemal, "Ve Bağlacından Nasıl Kurtuluruz?", Nisan 1975, C: XXXI, S: 283, s. 253-261
 -  MİRATA Türker, "Değinilen ve Bağlacı Üzerine", **Türk Dili Dergisi**, Ankara 1975, C. XXXI, S. 285, s. 492.
 -  MIHÇIOĞLU Cemal, "Ve Bağlacı Üzerine", **Türk Dili Dergisi**, Ankara 1975, C. 31, S. 285, TDK Yayınları, s. 492.
 -  MUTLU Hüseyin Kahraman, **Balıkesir İli Ağızları**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi 2008.

- BOOK NİŞANYAN Sevan, **Sözlerin Soyağacı Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü**, Adam Yay., Ankara 2003.
- BOOK OĞRAŞ Şerife, **Elazığ İli Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ 2000.
- BOOK OLCAY Selahattin, **Doğu Trakya Yerli Ağrı**, TDK Yay., Ankara 1995.
- BOOK OLCAY Selahattin, **Erzurum Ağrı**, TDK Yay., Ankara 1995.
- BOOK ORUÇ Birsel, **Oğuz Grubunda Edatlar**, İstanbul Üniversitesi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1994.
- BOOK ORUÇ Birsel, "Türkiye Türkçesinde Kullanılan Çekim Edatları Üzerine Görüş Farklılıklarından Kaynaklanan Problemler", **Türk Gramerinin Sorunları II**, TDK Yay., 1, Ankara 1999, s. 421-430.
- BOOK OYAR Ahmet, **Salihli İlçesi ve Köyleri Ağızlarından Derlemeler**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi 1998.
- BOOK ÖÇALAN Muharrem, **Sakarya İli Ağızları**, Yayımlanmamış Doktora, Erciyes Üniversitesi 2004.
- BOOK ÖKÜZCÜ İbrahim, **Türkçede Cümle Bağlayıcıları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi 1989.
- BOOK ÖNER Mustafa, "Türkçede Soru ve Belirsizlik", **Türk Dili Dergisi**, Ankara 1998, S. 557 Mayıs-1998, s.401-411.
- BOOK ÖNER Mustafa, "Edatların Karşılaştırma ve Sınırlandırma Bağlantıları", **TDK Yay., TDAY-B.**, 1999/ I-II, Ankara 2003, s. 147-157.
- BOOK ÖRNEKKOL Fatih, **Emirdağ Ağrı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi 2006.
- BOOK ÖRÜNDÜ Fuat, **Trabzon ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi 2001.
- BOOK ÖZCAN Aynur, "Özbek ve Türkiye Türkçesinde Olasılık-Tahmin Bildiren Modal Sözler, **V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II**, 20-26 Eylül 2004, TDK Yay., Ankara 2004, s. 2253-2264.
- BOOK ÖZÇELİK Sadettin, **Urfa Merkez Ağrı**, TDK Yay., Ankara 1997.
- BOOK ÖZÇELİK Sadettin, "Türkiye Türkçesinde Cümle Başı Edatlarının Anlam Fonksiyonları Üzerine", **IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II**, (24-29 Eylül 2000), TDK Yay., Ankara 2007, s. 1329-1336.
- BOOK ÖZÇELİK Sadettin-BOZ Erdoğan, **Diyarbakır İli Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağrı**, TDK Yay., Ankara 2001
- BOOK ÖZDEN Muharrem, **Bilecik İli, Söğüt İlçesi ve Köyleri Ağrı Araştırması**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi 2000.
- BOOK ÖZER Osman, **Karhova ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi 1990.
- BOOK ÖZIŞIK Sevi, **Muğla İli Ağızlarının Türkmen Türkçesi Ağızlarıyla Karşılaştırılması**, Ege Üniversitesi 2007.

-  ÖZKAN İbrahim Ethem, **Ardanuç ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi 1994.
-  ÖZKAN İbrahim, **Sandıklı ve Yöresi Ağız Özellikleri**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi 2001.
-  ÖZKAN M. – ESİN O. – TÖREN H., **Yüksek Öğretimde Türk Dili Yazlı ve Sözlü Anlatım**, Filiz Kitabevi, İstanbul 2001.
-  ÖZKAN Mustafa, “Eski Türkiye Türkçesinde ki/kim Bağlaçlarının Kullanılışı Üzerine”, **IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II**, (24-29 Eylül 2000), TDK Yay., Ankara 2007, s. 1405-1416.
-  ÖZKAN Mustafa–SEVİNÇLİ Veysi, **Türkiye Türkçesi Söz Dizimi (Kelime Çözümlemeli)**, Akademik Kitaplar, İstanbul 2009.
-  ÖZMEN Mehmet, “Da/De Bağlama ve Kuvvetlendirme Edatının Türeyişi”, **Selçuk Üniversitesi Fen-Ed. Fak. Dergisi**, Konya 1987, S. 4, s. 73-79.
-  ÖZMEN Mehmet, “Türkçede Değil Kelimesi ve Anlamları”, **TDK Yay., TDAY-B. 1995**, TDK Yayınları, Ankara 1997, s. 315-368.
-  ÖZMEN Şeyda, **Muş-Merkez Ağrı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans, Fırat Üniversitesi 2007.
-  ÖZÖNDER Barutçu Sema, Türkçede Edat Kavramı, **Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı (22-23 Ekim 1993)**, Ankara 1995.
-  ÖZTÜRK İrfan, **Adilcevaz Ağrı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi 2001.
-  PAÇACIOĞLU Burhan, **Sivas İlbeli Ağrı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi 1987.
-  PEHLİVAN Serkan, **Rize İli Hemşin Ağrı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi 2002.
-  PİLANCI Hülya, **Eskişehir ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi 1991.
-  POLAT Fadime, **Şavşat ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi 2000.
-  SAĞIR Mukim, **Erzincan ve Yöresi Ağızları**, TDK Yay., Ankara 1995.
-  SAN Sabri Özcan, **Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1990.
-  SARIYILDIZ Nurettin, **Boğazlıyan ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi 1996.
-  SAVRAN Hülya, “Birleşik Cümle Üzerine”, **Türk Dili Dergisi**, Ankara 1999, Nisan, C: 1999/I, S: 568, s. 325-330
-  SAVRAN Hülya, “Eski Türkiye Türkçesinde Kim Bağlaçlı Yardımcı Cümleler”, **TDK Yay., TDAY-B.**, Ankara 2003, C. I-II, S. 42, s. 225-238.
-  SÇERBEK A. M, “Tarih Bakımından Türkçe Kelimelerin Şekil Yapısı”, **TDK Yay., TDAY-B.** 1994, TDK Yayınları, Ankara 1996, s. 123-130.

- BOOK SİNAN Ahmet Turan, **Akçadağ, Doğanşehir ve Darende Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi 1992.
- BOOK SOLMAZ Erhan, **Bolvadin, Çay ve Çobanlar Ağızı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi 2007.
- BOOK ŞAHİN Eda, **Bayat Merkez Ağızı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi 1999.
- BOOK ŞAHİN Hatice, "Var ve Yok Kelimeleri Üzerine", **Türk Dili Dergisi**, Ankara 1999, Nisan, S. 568, s. 312-323.
- BOOK ŞAHİN Hatice, "Evet ve Hayır Kelimeleri Üzerine", **Türk Dili Dergisi**, S. 593, Mayıs 2001, s. 528-535.
- BOOK ŞAŞTIM Zafer, **Arıcak (Elazığ) ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi 2003.
- BOOK ŞENYİĞİT Yavuz, **Sultandağı Ağızı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi 2006.
- BOOK ŞERİFOĞLU Yasin, "Kırgız Türkçesi Ağızlarındaki "da" Edatı Üzerine", **Türk Dünyası Araştırmaları**, (Prof. Dr. Fahrettin Kirzioğlu'na Armağan), S. 134, Mart-Nisan 2003, TÜDAV Yayınları, s. 165-167.
- BOOK ŞİMŞEK Rasim, **Örneklerle Türkçe Söz Dizimi**, Kuzey Gazetecilik Matbaacılık ve Ambalaj Sanayi A. Ş. 1987.
- BOOK TAŞ Pınar, **Şarkışla ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi 2006.
- BOOK TEKDAL İsmail, **Sakarya İli Kaynarca İlçesi Ağızı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi 2001.
- BOOK TEKİN Şinasi, "Uygurcada Yardımcı Cümleler Üzerine Bir Deneme", **TDK Yay., TDAY-B.**, Ankara 1965, s. 35-63.
- BOOK TEKİN Talat, "da/de Bağlayıcısının Türeyişi", **Türk Dili Dergisi**, Ankara 1958, C. VII, S. 78, s. 276- 277.
- BOOK TEKİN Talat, "daha Zarfı ve da/de Edatı Hakkında", **Türk Dili Dergisi**, Ankara 1958, C. VII, S. 83, s. 560-562.
- BOOK TEKİN Talat, "Nite – Nitekim" **Türk Dili Dergisi**, Nisan Ankara 1959, S. 91, s. 413.,
- BOOK TEKİN Talat, "Olumsuzluk eki –ma/-me'nin Etimolojisi", **Makaleler** (Yay. : Emine Yılmaz-Nurettin Demir) Ankara 2003, s. 247-252.
- BOOK TİKEN Kamil, "E. A. T'de Edatlarla Kurulan Zarf Fiillerin İfade ve İşlevleri", **TDK Yay., TDAY-B.**, Ankara 1997, s. 397-429
- BOOK TOK Turgut, **Denizli İli Güney ve Güneybatı Bölgesi Ağızları**, Pamukkale Üniversitesi 2002.
- BOOK TOKATLI Suzan, Anadolu Ağızlarında Ki bağlama Edatıyla Kurulan Yardımcı Cümleler, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 21 Yıl : 2006/2 (453-465 s.)

-  TOKATLI Suzan, “Eski Anadolu Türkçesi Metinlerinde “Ki”, “Kim” Bağlama Edatı ve İlgî Zamirinin Zaman ve Kip Eklerine Yüklediği Görevler”, **Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi 2005**, C. 6, S. 1, s. 133-148.
-  TOPALOĞLU Ahmet, **Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü**, Ötüken Yay., İstanbul 1989.
-  TOPBAŞ Seyhun-ÖZCAN Hülya, “Anlatılarda Bağlaç kullanımı Normal Çocuklar ve Özel Eğitim Gereksinimli Öğrenciler Arasında Bir Karşılaştırma”, IX. Dilbilim Kurultayı 25-27 Mayıs 1995, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Yay. s. 82-96
-  TORUN Yeter, Türkiye Türkçesinde Tekrarlı Bağlaçların Oluşturduğu Bağlama Gruplarının Sözdizimindeki Kullanımları Üzerine, **Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2007**, C. 16, S. 2, s. 503-510
-  TÜREDİ Kerim, **Karaman İli Sariveliler ve Başyayla İlçeleri Ağızı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi 2002.
-  **Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı I**, (22-23 Ekim 1993), TDK Yay., Ankara 1995.,
-  **Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı II**, (26 Mart 1994 – 17 Nisan 1998), TDK Yay., Ankara 1999,
-  TÜRK Vahit, Türkçede İsim ve Fiil Olarak Ortak Kullanılan Bazı Kelimeler Üzerine” **3. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri** (1996), TDK Yay., s. 1165-1173.
-  **Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü**, www.tdkterim.gov.tr/ttas.
-  UYSAL Bilal, **Dinar ve Evciler Yöresi Ağızı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumluşpınar Üniversitesi 2007.
-  ÜMÜT Adem, **Yozgat Sorgun İlçesi Ağızı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi 2006.
-  ÜNLÜ Şemsettin, “Ve Sözcüğü”, **Türk Dili Dergisi**, C. 26, S. 251, s. 521-523. Ankara 1972.
-  ÜRÜN Kazım Ahmet, **Arapçada Bağlaçlar**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi 1989.
-  ÜSTÜNER Ahat, **Türkçede Pekiştirme**, Fırat Üniversitesi Basımevi, Elazığ 2003.
-  ÜSTÜNOVA Kerime, Ama'nın İşlevleri, **Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi (2006/1)** S. 10, s. 79-92
-  VARDAR Berke, **Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, Multilingual Yay., İstanbul 2002.
-  YAĞCI İlyas, **Devrez Vadisi Ağızı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi 1986.
-  YAMAN Ertuğrul, “Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesinde “mi” Soru Ekinin Kullanılışı”, **Türk Dili Dergisi**, S. 526, Ekim 1995, s. 1113-1120.
-  YAMAN Ertuğrul, “Özbek Türkçesinde Edatların Yapıları ve Kullanımları”, **V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II**, (20-26 Eylül 2004), TDK Yay., Ankara 2004, s. 3155-3162.
-  YAPA Zafer, **Japonca Bağlaçlar ile Türkçe Bağlaçlar Arasında Anlambilim açısından Bir Karşılaştırma**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1995.

-
- BOOK YAVUZ Serdar, **Karakeçili Ağızı (Kırıkkale)**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi 2003.
 - BOOK YAZICI Hüseyin, **Arapçada Bağlaçlar**, Dağarcık Yay., İstanbul 1998.
 - BOOK YAZICI Serdar, **Dörtyol Ağızı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi 2006.
 - BOOK YELOK Veli Savaş, **Divriği Merkez İlçe Ağızı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi 1999.
 - BOOK YENER Cemil, "Antakya Ağızı Üzerine", **Türk Dili Dergisi**, Ankara 1990, C. 4, S. 21, s. 34-38.
 - BOOK YEŞİLKAYA Mehmet, **Gerger Merkez ve Köyleri Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi 2007.
 - BOOK YEŞİLÖZ Zafer, **Nevşehir İli Ürgüp ve Avanos Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi 1993.
 - BOOK YILDIRIM Ayşe, **Niğde İli İçmeli Kasabası Ağızı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi 2004.
 - BOOK YILDIRIM Faruk, **Çukurova Ağızları -Adana ve Osmaniye Ağızları**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi 1999.
 - BOOK YILDIRIM Mehmet, **Ankara Beypazarı İlçesi Ağızı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi 2007.
 - BOOK YILDIRIM Ünal, **Ayrancı (Karaman) Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi 2007.
 - BOOK YILMAZ Mehmet, **İscehisar ve İhsaniye Ağızı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi 2006.
 - BOOK YÜCE Nuri, "Bazı Nadir Sözcükler Ve İlginç Bir Ek Üzerine", **V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II**, (20-26 Eylül 2004), TDK Yay., Ankara 2004, s. 3275-3298.
 - BOOK ZEYBEK Fatih Süleyman, **Bayat Köyleri Ağızı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi 2008.
 - BOOK ZEYBEK Harun, **Sinanpaşa Ağızı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi 2007.